

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยในการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ของบริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เข้ามาควบคุมองค์การที่ส่งผลต่อการบริหารการผลิต และลักษณะการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ให้เกิดความน่าสนใจ และน่าประทับใจ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงที่มาของแนวนโยบาย วัตถุประสงค์ และการดำเนินงานขององค์กรผู้ผลิตรายการ รวมถึงที่มาของการผลิตรายการ เพื่อที่จะได้ทราบว่า มีแรงผลักดันใดบ้างที่ส่งต่อการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” โดยผู้ศึกษาได้พบข้อมูลการศึกษา ดังนี้

ที่มาของแนวคิดในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้าน ตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

สารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” เป็นสารคดีที่ บริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ได้จัดทำขึ้นเนื่องในศุภวาระที่ปี 2550 เป็นปีครบรอบ 100 ปีของพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทั้งยังครบรอบ 100 ปีของการเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 และครบรอบ 100 ปีแห่งการสร้างพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแสดงความจงรักภักดี และเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งเป็นการเผยแพร่พระราชประวัติ และพระราชจริยวัตรอันดีงามในพระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศของพระองค์ให้เป็นที่ประจักษ์ทั้งประชาชนชาวไทย และชาวต่างชาติ โดยนายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล มีความเคารพศรัทธาส่วนตัวจึงมีความต้องการให้พระราชหัตถเลขาเป็นภาพขึ้นมา และเริ่มผลิตมาพร้อม ๆ กับรายการ “ตามรอยพระยุคลบาทไกลบ้านรัชกาลที่ 9” ดังคำกล่าวของนายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล ว่า

จังหวะที่ทำรายการ “ตามรอยพระยุคลบาทไกลบ้านรัชกาลที่ 9” ก็จะควบคู่กันว่า ในปี 2550 นี้จะครบ 100 ปีของการ “ประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5”

แล้วท่านมีพระราชหัตถเลขาเรื่อง “ไกลบ้าน” แล้วโดยส่วนตัวผมเคารพนับถือรัชกาลที่ 5 มาก ก็เลยอยากทำอะไรถวายเป็นเกียรติแด่พระองค์ท่าน (รัชชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง” นอกจากผู้ผลิตรายการแล้วยังมีผู้สนับสนุนรายการจาก 3 หน่วยงาน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธนาคารกสิกรไทย และสถานีโทรทัศน์ ทีวีไทย ทีวีสาธารณะ โดยมีแนวคิดที่ว่าเป็นรายการสารคดีที่ถ่ายทอดเกี่ยวกับการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร เพื่อการดำรงอยู่ซึ่งเอกราชของปวงชนชาวไทย อีกทั้งทรงเป็นผู้ก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และด้วยความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธาส่วนตัวอยากให้ประวัติศาสตร์มีส่วนช่วยสังคมได้บ้าง เพื่อให้คนรำลึกถึงพระองค์ ทั้งนี้สถานีโทรทัศน์ ทีวีไทย ทีวีสาธารณะก็มีแนวคิดที่ว่าควรจะเป็นสถานีที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประจำชาติจึงร่วมสนับสนุนรายการ

ได้ทำวิจัยกับคณะก็คือได้รับทุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนวิจัย และ รัชดาภิเษกสมโภช ในการทำวิจัยเรื่องการเสด็จประพาสเอเชีย และยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพถ่ายประวัติศาสตร์สยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเสด็จประพาสต่างประเทศในเอเชีย และยุโรป ผู้ที่ร่วมทำก็จะมีจากหลากหลายสาขาวิชา มีจากประวัติศาสตร์ แล้วก็มีจากภาษาตะวันตก ซึ่งก็ประกอบด้วยฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน โปรตุเกส แล้วก็มีผู้วิจัยจากสถาบันไทยศึกษาประมาณสัก 10 คน ทางผู้จัดทำไกลบอลก็มาขอจะมาสัมภาษณ์ ... ม.ร.ว. กัลยา ติงศภัทัย ซึ่งเป็นรองอธิการบดีของจุฬาฯ ได้โทรมาหาขอให้ช่วยเป็นคณะกรรมการฝ่ายวิชาการของจุฬาฯ ที่ทำเรื่องนี้ เพราะว่าเนื่องจากว่าทางไกลบอลฯ เขาได้รับทุนจากธนาคารกสิกรไทยแล้วกสิกรไทยบอกให้ทำร่วมกับจุฬาลงกรณ์เพื่อสมเด็จพระปิยมหาราชที่ทรงเป็นผู้ให้กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความคิดในตอนที่มาช่วยทำ 100 ปีไกลบ้าน ประการที่หนึ่งเพื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ก็เป็นสมเด็จพระปิยมหาราช และเป็นผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงไม่ใช่แต่จุฬาฯ หรือคนจุฬาฯ เท่านั้นแต่กับประชาชนชาวไทยทั้งหมดด้วย กระทั่งจนถึงปัจจุบันเพื่อให้คนได้รำลึกถึงพระองค์ได้เห็นว่าพระองค์ได้ทรงทำอะไรบ้างเพื่อประเทศชาติ ประการที่สองคือเพื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งเรียนมาแล้วก็แหล่งทำงานซึ่งเราก็ต้องกตัญญู

อยู่แล้ว ประการสุดท้ายก็เพื่อวิชาซีพของเราที่จะได้มารับใช้สังคม ปัจจุบันนี้เป็นยังไง มันก็มาจากรากเหง้าของอดีตและในขณะเดียวกันปัจจุบันก็จะทำให้เราสามารถที่จะมองต่อไปได้ว่าในอนาคตเนี่ยเราจะเป็นยังไงเพื่อที่จะให้อดีตของเราเนี่ยมันเป็นประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคต...อดีตคือฐานของปัจจุบันแล้วก็เป็นแนวทางสำหรับอนาคตต่อไป (ปิยนาด บุนนาค, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

นายเถิง สมทรัพย์ กล่าวถึงแนวคิดและที่มาในการร่วมสนับสนุนรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ว่าเพื่อเป็นการสนับสนุนรายการสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ เพราะรายการสารคดีประเภทนี้มีอยู่เป็นจำนวนน้อยในปัจจุบัน

โดยหลักการแล้วที่วีสารธารณะเนี่ยมันควรจะส่งเสริมสิ่งที่เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ และเราก็มองว่าในยุคสมัยนี้เนี่ยสารคดีดี ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทยมันค่อนข้างจะขาดแคลน แล้วก็จากการที่เราได้มีการปรึกษาหารือ ประชุมระดมสมองเราก็จะพบว่าทุกคนอยากจะมีสารคดีแบบนี้ เพราะฉะนั้นเนี่ยเมื่อที่เข้าไปทำงานเนี่ยก็ได้ทราบข่าวว่ามีการผลิตสารคดีชุดนี้เอาไว้แต่ที่ไม่มีสถานที่ออกอากาศก็เลยได้ไปติดต่อผู้ผลิตคือไกลบอล ให้เอารายการมาเสนอ แล้วเราก็มีการพัฒนารูปแบบรายการขึ้นมาจากเดิม (เถิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

การผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” มีแนวคิดในการร่วมกันผลิตรายการของบริษัท ไกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธนาคารกสิกรไทย และสถานีโทรทัศน์ ทีวีไทย ทีวีสารธารณะ คือ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกทั้งเพื่อเพิ่มคุณค่าทางปัญญาด้านประวัติศาสตร์ในการสร้างสรรค์สังคม และเป็นการส่งเสริมความเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ จึงผลิตรายการสารคดีฯ ชุดนี้เพื่อนำเสนอออกสู่สาธารณชน

ผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

ผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” คือ บริษัท ไกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ตั้งอยู่ที่ 1111/80 หมู่บ้านกลางเมือง แยกรัชดา-ลาดพร้าว ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900 โทรศัพท์ 02-9381988 โทรสาร 02-9381885 ดำเนินการก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2539-ปัจจุบัน

รวมเป็นระยะเวลา 13 ปี โดยการริเริ่มของ ดร. สมเกียรติ อ่อนวิมล และนายรัชชัย กฤติยาภิชาติกุล ด้วยการมุ่งหวังการทำงานในรูปแบบอิสระ และรับผิดชอบต่อสังคมรวมทั้งต้องการผลิตรายการโทรทัศน์สาระรูปแบบใหม่ ที่ตอบสนองการรับรู้ข่าวสารของประชาชนอย่างแท้จริง เพื่อเป็นทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารอย่างอิสระ สร้างสรรค์งานคุณภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม

บุคลากรผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ประกอบไปด้วยบุคลากรผู้ผลิตที่รับผิดชอบการทำงานตามหน้าที่ของตนในการปฏิบัติงานการผลิตรายการสารคดี โดยแบ่งตามหน้าที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้อำนวยการงานผลิตรายการหรือกรรมการผู้จัดการ ผู้อำนวยการงานผลิตรายการทำหน้าที่กำกับ ควบคุม ดูแล และกำหนดทิศทางวัตถุประสงค์ และภาพรวมการทำงานของทีมงานการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ทั้งหมด โดยเน้นการบริหารงานการผลิตรายการให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับของสาธารณชนหรือผู้ชมรายการ ผู้สนับสนุนรายการ ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ที่ออกอากาศ ตลอดจนองค์กรสถาบันต่าง ๆ ในสังคม

ผู้อำนวยการผลิตมีอำนาจ และความรับผิดชอบในการพิจารณาการคัดสรรคัดเลือกบุคลากร การอนุมัติรูปแบบ แนวทาง หรือเนื้อหาของรายการต่าง ๆ งบประมาณการผลิต รวมถึงปัญหาหรือเรื่องต่าง ๆ ภายในบริษัท ซึ่งผู้อำนวยการงานผลิตรายการ “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ได้แก่ นายรัชชัย กฤติยาภิชาติกุล

นอกจากนี้การผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ยังมีผู้จัดการผลิตทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตเพื่อให้การผลิตดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และบรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยรับผิดชอบการผลิตต่อจากผู้อำนวยการผลิต ได้แก่ นางสาวจิรา เพ็ชรรัตน์ และนางสาวดวงดาว พันธุ์พิกุล

2. ผู้ควบคุมการผลิต ผู้ควบคุมการผลิตทำหน้าที่ในการกำกับดูแล ปฏิบัติการ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการทำงานของทีมงานผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” เพื่อให้เป็นไปตามทิศทาง และเป้าหมายทั้งหมดที่กำหนดไว้ ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาถึง ทีมบุคลากร ลักษณะเนื้อหา และข้อมูล บทรายการ ภาพและเสียงในรายการ การดำเนินเนื้อหารายการ รวมทั้ง การจัดการการวางแผนงานถ่ายทำในทุกขั้นตอน

ผู้ควบคุมการผลิต เป็นผู้ที่ได้รับอำนาจ และได้รับการยอมรับจากผู้บริหารบริษัท ให้มีอำนาจในการตัดสินใจสูงพอสมควร ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการผลิตนี้คือ นายพงษ์เมธี แสงฤทธิ์

3. ครีเอทีฟ-ข้อมูล ครีเอทีฟ-ข้อมูล และผู้เขียนบทรายการทำหน้าที่ในการศึกษาข้อมูลจากพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” และค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการผลิตรายการ โดยเมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้วต้องนำมาจัดทำตารางกำหนดการถ่ายทำในแต่ละวัน แต่ละสถานที่ ในแต่ละประเทศด้วย

ครีเอทีฟ-ข้อมูล รายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง” นั้น ได้แก่ นายพงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี นางสาวสาวิตรี สิงห์บุญกุล นางสาววนาพร ปัญญาชาติรักษ์ ส่วนบทสารคดี ได้แก่ นายชวารี ผลดี นายณัฐพล พิงธรรม และนายอชิรวชิษฐ์ อัมพันธ์

4. ช่างภาพ ช่างภาพทำหน้าที่ในการบันทึกภาพ และเสียง ตามบทรายการ หรือตารางกำหนดโครงสร้างการถ่ายทำ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องมีความรู้เรื่ององค์ประกอบของภาพ และมีความชำนาญทางเทคนิคในการใช้เครื่องมือในการถ่ายทำรายการ จัดเตรียมอุปกรณ์เสริมในการบันทึกภาพ และเสียง

ช่างภาพรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง” ได้แก่ นายจิรกิตต์ วิชัยดิษฐ์ นายนิมนต์ ทองอุทัย และนายสวัสดิ์ เกษมาลา ซึ่งจะร่วมมือกันในการทำงานการถ่ายทำรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” และนอกจากนี้ยังมีผู้ช่วยช่างภาพในการร่วมงานกันถ่ายทำรายการสารคดีให้มีประสิทธิภาพ และแบ่งเบาหน้าที่กันอีกด้วย ได้แก่ นายชัชพล นิมนวล นายอลงกต สิริสุขวรรณ นายสุวัฒน์ พรหมดวงศรี นายโสภณ ราชปวรยุทธ และนายปฏิวัติ รักศรี

สำหรับเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทำรายการ “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง” นั้น เป็นกล้องมินิดีวีดี พานาโซนิค AG202 P2 Slot เป็นตัว P2 เก็บข้อมูลถ่ายเป็น ดีวี 50 เป็นตัวเก็บเทป ที่ให้คุณภาพงานที่ดีกว่าเบต้า และมีขนาดเล็กกว่า ทำให้ง่ายในการเคลื่อนย้าย สะดวกในการถ่ายทำรายการ ส่วนกล้องสำรองที่นำไปด้วยเป็น Sony Handycam

5. เจ้าหน้าที่ประสานงานการผลิต เจ้าหน้าที่ประสานงานการผลิตทำหน้าที่ในการติดต่อและประสานงานกับทุก ๆ ฝ่าย ทั้งภายในทีมงานและภายนอกองค์กร อาทิ รับผิดชอบเรื่องการติดต่อประสานงานกับกระทรวงการต่างประเทศ สถานทูตต่าง ๆ ภายในประเทศไทย ติดต่อประสานงานกับผู้สนับสนุนรายการต่าง ๆ ตารางการถ่ายทำรายการ นัดหมายการประชุม ตามงาน

เรื่องบท เตรียมเทปที่จะออกอากาศ รวมทั้งรับผิดชอบงานด้านเอกสาร จดหมายขออนุญาตใช้สถานที่ถ่ายทำต่าง ๆ การเบิกจ่ายงบประมาณการถ่ายทำจากฝ่ายการเงินและบัญชี เป็นต้น

ลักษณะของการประสานงานนั้น ถือได้ว่าเป็นงานที่ผู้ประสานงานต้องมีความสามารถในการจัดการ จัดระเบียบการทำงานได้เหมาะสมกับเวลางาน มีความอดทน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงกับส่วนงานต่าง ๆ ให้มีความสะดวกราบรื่น ทำให้ทีมงานสามารถทำงานได้อย่างไม่ขัดข้อง สำหรับเจ้าหน้าที่ประสานงานการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ได้แก่ นางสาวณัฐนา ศิลปชัย นางสาวยุภาพร แสงสุวรรณ นางสาวพัชตรา เปี่ยมศักดิ์ นางสาววนิดา ไล่เล่งกัง นางสาวณปภัช ไวยปัญญา นางสาวณนภรณ์ เสียงแจ่ม นายศุภวุฒิ สุตมาศ นายอนุชา บุญประเสริฐ นางสาวกิติพร เสนาสนะ นายเอกนรินทร์ เจริญรอด นางสาวกังสดาล นาควิโรจน์ นางสาวอดิگانต์ เขียววิจารย์ และนางสาวสังเวียน ชำนาญ

6. ครีเอทีฟ-ตัดต่อ ครีเอทีฟ-ตัดต่อทำหน้าที่ในการเรียบเรียงภาพ สร้างสรรค์ และปฏิบัติงานเกี่ยวกับภาพ ตลอดจนดูแลอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัสดุต่าง ๆ ในการผลิตรายการ สามารถถ่ายทอดนำเสนอภาพออกมาให้เป็นเรื่องราวที่มีความสมบูรณ์สอดคล้องตามวัตถุประสงค์บทรายการที่วางไว้ และมีความน่าสนใจ ซึ่งต้องอาศัยบุคคลที่มีความเข้าใจงานด้านเทคนิค และมีความพิถีพิถันในการลำดับภาพ โดยต้องเข้าใจในแนวทางรายการที่ต้องการถ่ายทอด และนำเสนอออกมาว่าให้เป็นรูปแบบใด ซึ่งต้องทำให้นื่องหาระรายการมีความสมบูรณ์ และน่าสนใจมากที่สุด เพื่อจะถ่ายทอดไปสู่ผู้ชมรายการได้อย่างน่าสนใจ

เจ้าหน้าที่ในการลำดับภาพ-เสียง ได้แก่ นายสรารัฐ ภูมมโกลิน นายรณชัย ทิพย์วงษา และนายวรกฤษณ์ ศักดิ์คุณาวุฒิกุล

7. กราฟฟิค กราฟฟิคทำหน้าที่ในการสร้างสรรค์เพิ่มเติมด้านภาพ และตัวอักษรของรายการ อาทิ การออกแบบตัวอักษร หรือกราฟฟิครายการทั้งในด้านสีสันทัน และตัวอักษร การออกแบบโลโก้รายการ ไตเติลรายการ หรือการให้ข้อมูลซ้อนบนภาพ (Super-Impose) หรือแสดงชื่อบุคคล ผู้ร่วมรายการ เป็นต้น

ในการออกแบบกราฟฟิครายการ “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น เริ่มต้นโดยการประชุมทีมงานผลิตร่วมปรึกษากันในการกำหนดแนวทาง หรือสไตล์ที่ต้องการ เพื่อให้สอดคล้องกันกับเรื่องราวที่นำเสนอ จากนั้นกราฟฟิคจึงจะทำการออกแบบซึ่งต้องนำไปผู้ควบคุมการผลิตพิจารณา และอนุมัติก่อน เพื่อปรับให้เหมาะสมกับเนื้อหาของรายการที่จะนำเสนอต่อไป โดยโปรแกรมด้านกราฟฟิคที่ใช้ในการปฏิบัติงาน คือ โปรแกรม Illustrator, Photoshop

และ After Effect เป็นต้น เจ้าหน้าที่กราฟฟิกของรายการ คือ นายศรัณยู กลั่นจิตต์ นายพรวิษ วิศิษฎ์โอฬาร นายอภินันท์ บรรจงทอง และนายนิโรธ คิ้วเพียง

8. ผู้ดำเนินรายการ ผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่ในการถ่ายทอดเรื่องราวหรือเดินเรื่องราว เนื้อหารายการให้เป็นไปตามบท หรือโครงร่างบทที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นบุคคลที่ต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างสละสลวย และเหมาะสม อีกทั้งต้องดำเนินรายการด้วยลีลาท่วงท่าที่เหมาะสมกับรูปแบบรายการ ตลอดจนมีความสามารถในการควบคุม และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ได้เป็นอย่างดี

สำหรับรายการ “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น ผู้ดำเนินรายการ ถือได้ว่า เป็นส่วนหนึ่ง ที่สร้างสีสัน และความหลากหลายให้กับรายการ ด้วยบุคลิกลักษณะที่มีเอกลักษณ์ และแตกต่างกันของผู้ดำเนินรายการในการสนทนา และการใช้ภาษาท่าทางที่ดูเหมาะสมกับรูปแบบรายการ ช่วยทำให้การเดินเรื่องมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยผู้ดำเนินรายการ ได้แก่ นายวสุ แสงสิงแก้ว และนางสาวยุพา เพ็ชรฤทธิ์

9. ผู้บรรยาย ผู้บรรยายทำหน้าที่ในการให้เสียงบรรยายเนื้อหารายการ โดยในการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ผู้ทำหน้าที่ในการให้เสียงบรรยายต้องมีน้ำเสียงที่มีน้ำหนักมีความน่าเชื่อถือ และมีความถูกต้องในภาษา ที่สำคัญต้องเข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดความสนใจ ติดตามรับชมรายการของผู้ชม

ผู้ทำหน้าที่บรรยาย ได้แก่ นายอภิชาต ศรีนา นายจิรศักดิ์ วงศาโรจน์ และนางสาว วชิราภรณ์ ชาญนุกูล

นอกจากนี้ได้มีการสัมภาษณ์วิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหลายท่านมา ประกอบรายการ เช่น สัมภาษณ์ ดร. สิทธิวรรณ จุฬารัตน์ กรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมาวิเคราะห์ และให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อเรื่องเมื่อครั้งพระองค์ท่านเสด็จสวิสเซอร์แลนด์

เพื่อสร้างอารมณ์ และแต่งเติมบรรยากาศได้มีการใช้เพลงประกอบโดยสร้างสรรค์ดนตรี (Music Composing) ขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับภาพ และเรื่องราวที่นำเสนอเป็นพิเศษ รวมทั้งเพื่อสร้างความแปลกแตกต่างไปจากรายการสารคดีอื่น ๆ โดยวงออเครตรา ชิมโฟนี ชื่อ Thailand Philharmonic Orchestra ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ที่มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้สร้างสรรค์ดนตรี หรือเพลงประกอบให้แก่รายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

10. คณะกรรมการวิชาการ แต่งตั้งโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีชื่อว่า “คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย” ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหารายการ ภาษา และคำราชาศัพท์ที่ใช้ในรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” เพื่อให้ถ่ายทอดได้สมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังมีรายชื่อคณะกรรมการ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หม่อมราชวงศ์กัลยา ติงศรัทีย ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุนนาค ศาสตราจารย์พิเศษ ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา อาจารย์ สวัสดิ์ จงกล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อัครวิรุฬห์การ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หนึ่งฤทัย โลหผล ดร. ธีรวัต ณ ป้อมเพชร และดร. สิริวรรณ จุฬากรณ

ปัจจัยควบคุมองค์กรที่ส่งผลต่อการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

ในการศึกษาด้านปัจจัยในการจัดการต่าง ๆ ที่เข้ามาควบคุมองค์กรส่งผลต่อการบริหารการผลิต และการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ให้น่าสนใจ และน่าประทับใจ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่เข้ามาควบคุมการทำงานขององค์กร ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ คือ ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร จึงเป็นแรงผลักดันที่มีผลต่อการตัดสินใจ การทำหน้าที่ การกำหนดนโยบาย และหลักการทำงานขององค์กร ดังนั้นปัจจัยที่เข้ามาควบคุมองค์กรที่มีผลต่อการบริหารการผลิต และการนำเสนอรายการสารคดีฯ มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยที่เข้ามาควบคุมองค์กรส่งผลต่อการบริหารการผลิต ทั้งนี้การที่จะผลิตงานให้น่าสนใจก็ขึ้นอยู่กับศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารงานของผู้บริหาร นั่นคือมีความรู้ความสามารถในการบริหารการผลิต และมีประสบการณ์ในการผลิตงานให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้สูงสุดด้วยงบประมาณที่ต่ำสุด ซึ่งแต่ละปัจจัยเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับเวลา และสถานการณ์ในช่วงนั้น ๆ ซึ่งต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง การบริหารงาน และนโยบายการผลิตงานขององค์กรสื่อสารมวลชน ในที่นี้คือ แนวคิด นโยบายด้านการผลิตงานของ บริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ซึ่งจากการศึกษา พบว่า เนื้อหารายการ และการดำเนินการถ่ายทำสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้นมีแนวคิด รูปแบบ และการนำเสนอที่สอดคล้องกับแนวคิด และนโยบายของบริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น

จำกัด ผลิตขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในวโรกาสครบรอบ 100 ปี ด้วยรูปแบบ และวิธีการนำเสนอที่แตกต่างจากสารคดีทั่วไป โดยมีความงดงาม น่าสนใจ น่าประทับใจ และให้สาระความรู้ ความบันเทิงทำให้ผู้ชมเข้าใจง่าย

1.1 การบริหารจัดการดังกล่าวมีการดำเนินงาน ดังนี้ การผลิตรายการสารคดีดังกล่าวขึ้นตรงกับการบริหารงานฝ่ายการผลิต โดยมี นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กรรมการผู้จัดการบริษัท ดูแลการบริหารในระดับสูง ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนการผลิต ควบคุมการผลิต รายการ และการบริหารจัดการของบริษัทในทุกขั้นตอน

1.2 ด้านงบประมาณการผลิต แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

(1) งบประมาณด้านการดำเนินงาน เป็นงบประมาณเพื่อใช้ในการผลิตรายการของทีมงาน เช่น งบประมาณด้านที่พัก ด้านการเดินทาง ซึ่งเป็นงบประมาณจำนวนมากที่ต้องใช้ในการเดินทางไปผลิตรายการในต่างประเทศ งบประมาณในการหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลต่างๆ ในเรื่อง ส่วนงบประมาณด้านอาหารไม่ใช้งบประมาณจำนวนมากนัก

(2) เงินเดือนพนักงาน การจัดสรรเงินเดือนในทีมงานผลิตนั้น พิจารณาไปตามตำแหน่งงาน หน้าที่งาน และความรู้ความสามารถในการทำงาน รวมถึงประสบการณ์ทำงานของบุคลากรแต่ละคน ในการผลิตรายการสารคดีดังกล่าวใช้งบประมาณในการดำเนินการผลิตทั้งหมด เป็นของบริษัท ส่วนงบประมาณในการนำเสนอได้จากผู้สนับสนุนรายการในการเข้าร่วมโครงการ ภายหลัง ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงแหล่งที่มาของงบประมาณที่ใช้ในการผลิต รายการสารคดีว่า

งบประมาณนี้คือใช้งบประมาณของเราเองทั้งหมดในการถ่ายทำทั้งหมดเลย ครับ ประมาณ 15 ล้าน ก็คือว่าค่าใช้จ่ายในการอยู่ยุโรปทั้ง 8 เดือน หนักสุดก็เป็นค่าเดินทางกับค่าที่พัก...ส่วนงบประมาณในการนำเสนอเป็นเรื่องของทางสถานีช่วย คือไปพูดคุยกับทางธนาคารกสิกรไทยในการเป็นผู้สนับสนุนรายการ ดร.ประสาร ท่านชอบงานประวัติศาสตร์อยู่แล้ว ก็เลยสนใจโดยไม่เกี่ยงว่าทางโทรทัศน์ช่องนี้ห้ามมีโฆษณา เขาไม่สนใจเรื่องโฆษณาเพียงแต่อยากสนับสนุนก็เลยช่วยเหลือเรา (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

2. เทคโนโลยีหรือเทคนิค (Technical) ถือเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต และการเผยแพร่รายการ ซึ่งในการผลิตรายการต้องคำนึงถึงด้านเทคโนโลยีว่า เครื่องมือการผลิตมีเพียงพอหรือไม่ นับตั้งแต่เริ่มการผลิตจนถึงขั้นตอนของการเผยแพร่ออกอากาศ จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

นั้น เทคโนโลยีมีส่วนสำคัญมากต่อการผลิตงาน กล่าวคือ ลักษณะงานผลิตสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้นเป็นการถ่ายทำในต่างประเทศ ที่ไม่มีการเชื่อมต่อไฟ ส่วนใหญ่ใช้แสงธรรมชาติในการถ่ายทำ ทำให้เป็นการทำงานที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของเวลา และสถานที่ ซึ่งความรวดเร็ว และการให้คุณภาพงานที่ดีโดยอัตโนมัติ จากความทันสมัยของเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทำให้ทีมงานทำงานได้ง่ายขึ้น สะดวกรวดเร็วขึ้นตามเวลาที่จำกัด และให้ผลงานที่มีคุณภาพระดับหนึ่งได้ เช่น กล้องถ่ายภาพ เป็นต้น ส่วนในด้านงานตัดต่อ และงานกราฟฟิคนั้น ส่วนใหญ่ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” มุ่งเน้นการใช้เทคนิคด้านภาพพิเศษจึงมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในขั้นตอนนี้เป็นสำคัญในการทำงานใช้โปรแกรมสำเร็จรูปด้านการตัดต่อ และงานกราฟฟิคผ่านคอมพิวเตอร์ โดยมุ่งเน้นที่ความครอบคลุมกับส่วนสาระทางปัญญา ภาพประกอบ ความถูกต้องของเนื้อหา และภาษาที่น่าเสนอด้วย

จากการศึกษาด้านการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” พบว่า การนำเสนอภาพในรายการนั้น ส่วนใหญ่เป็นภาพที่ถ่ายตามวัน เวลา และสถานที่ที่พระองค์ทรงเสด็จที่ไม่เน้นการใช้เทคนิคด้านภาพที่พิเศษแต่อย่างใด มุ่งเน้นภาพที่มีมุมมองของภาพที่ใกล้เคียงภาพถ่ายเก่า ๆ มากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เน้นพึ่งพิงแสงธรรมชาติเป็นหลัก ดังนั้นการทำงานจึงเป็นการทำงานที่ต้องการความคล่องตัว ความรวดเร็วในการเคลื่อนย้ายขณะถ่ายทำ ที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลา และสถานที่ โดยอุปกรณ์ที่ใช้เป็นกล้องคุณภาพดี ซึ่งมีขนาดเล็ก น้ำหนักเบา และมีคุณลักษณะในการช่วยปรับสมดุลด้านภาพ และสีภาพให้มีคุณภาพได้ดี ส่วนในด้านการตัดต่อและกราฟฟิค เทคโนโลยีการผลิตที่ทีมงานบริษัทใช้ในการทำงาน คือ ตัดต่อภาพ-เสียงด้วยโปรแกรม Premier บนเครื่องคอมพิวเตอร์สำนักงานทั่วไป (Personal Computer) ซึ่งถือว่าแม้จะไม่ได้ให้คุณภาพงานที่ดีเยี่ยม แต่เป็นโปรแกรมที่เชื่อมต่อการทำงานผลิตด้านสารคดี ที่ต้องทำงานภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาในการผลิต และสถานการณ์เฉพาะหน้าต่าง ๆ ทำให้ทำงานได้รวดเร็ว ปรับเปลี่ยนได้ง่าย และมีคุณภาพได้ระดับหนึ่ง ส่วนงานด้านกราฟฟิค ใช้เทคโนโลยี คือ ออกแบบภาพพิเศษ บนโปรแกรม Illustrator โปรแกรม Photoshop บนเครื่องคอมพิวเตอร์สำนักงานทั่วไป ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บุคลากรในทีมผลิตส่วนใหญ่เห็นว่าปริมาณงานที่ผลิต และเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตรายการนั้นมีความเหมาะสมเพียงพอระดับหนึ่งในการผลิตรายการสารคดีแต่ละตอน

3. บุคลากรวิชาชีพสื่อ (Media Professional) ในการคัดเลือกบุคลากรในทีมงานผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” จาก

การศึกษาพบว่า คัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน มีความรู้ความสามารถทางด้านสายงานนิเทศศาสตร์ หรือ นิเทศศิลป์ มีประสบการณ์ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์มาก่อน ในการผลิตรายการ “ตามรอยพระยุคลบาทไกลบ้านรัชกาลที่ 9” ส่งผลทำให้ทราบ และเข้าใจกระบวนการในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี มีความสามารถในเรื่องของการใช้ภาษาเนื่องจากต้องเดินทางไปถ่ายทำในต่างประเทศ และมีความรู้ในด้านของคำราชาศัพท์ เป็นต้น

ปัจจัยควบคุมองค์กรที่ส่งผลต่อการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้นก็เป็นเหมือนปัจจัยของสารคดีทั่วไป เพียงแต่แตกต่างกันในเรื่องของรายละเอียดของแต่ละปัจจัย แต่ทั้งนี้ทุก ๆ ปัจจัยก็มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันจะขาดตัวหนึ่งตัวใดไม่ได้ เพราะจะทำให้การผลิตรายการสารคดีไม่ราบรื่นหรือไม่ประสบความสำเร็จ ดังที่ศาสตราจารย์ดร. ปิยนาท บุนนาค กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตรายการสารคดีว่า

ทุกปัจจัยเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ เป็นปัจจัยที่มันเอื้อซึ่งกันและกัน ทฤษฎีระบบจะเห็นว่าทุกอย่างมันเป็นกระบวนการที่เป็นระบบเดียวกันเพราะฉะนั้นมันขาดอันหนึ่งอันหนึ่งอันใดมันทำให้งานไม่สมบูรณ์ บุคลากรก็ต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง แม่นยำ แต่อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับพระราชนิพนธ์ไกลบ้านของท่านเป็นสำคัญ แล้วก็มีความรู้ทางด้านภาษา มีความรู้ทางด้านของสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ กายภาพ แล้วก็การเดินทาง แล้วก็ในแง่งบประมาณนี้สำคัญมากเลย เพราะไม่มีงบประมาณก็คงทำไม่ได้ เพราะใช้เงินทุนมหาศาล... เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องดีด้วยนะจะต้องพร้อมที่จะสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างเหมือนจริง ซึ่งตรงนี้ก็ต่อยอมรับว่ารัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพช่วยงานของงานสารคดีชิ้นนี้มากเลย นอกจากพระราชหัตถเลขาแล้ว พระรูปที่ทรงถ่ายไว้มีค่ามหาศาล แล้วรูปเหล่านี้ที่ทรงฉายเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นรูปส่วนพระองค์หรือรูปที่ทรงถ่ายไว้ถ้ากรมพระยาดำรงไม่ได้เก็บเอาไว้อย่างดีก็ไม่ได้หลงเหลือมาจนปัจจุบันนี้หรอก เพราะฉะนั้นอันนี้ต้องพูดว่า อดีตก็มีส่วนช่วยสารคดีชิ้นนี้ด้วยอย่างมาก เพราะเป็นข้อมูลที่ประมาณค่ามิได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริหารจัดการที่ดี (ปิยนาท บุนนาค, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

4. แรงผลักดันทางด้านสังคมและการเมือง (Social and Political Pressure) จากการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านสังคม และการเมืองยังได้รวมถึงแรงผลักดันด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับการเข้าไปถ่ายทำรายการในต่างประเทศ และกฎหมายในประเทศด้วย ที่มีผลต่อการเข้ามาควบคุม การกำหนดเนื้อหา การผลิต และการนำเสนอของรายการ ซึ่งบริษัท โกลบอล อินเทอร์เน็ต คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ดำเนินการผลิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ต่าง ๆ ดังกล่าว คือ การขออนุญาต เพื่อเดินทางไปถ่ายทำตามสถานที่ต่าง ๆ ในต่างประเทศโดยต้องได้รับอนุญาตจากกฎหมาย ระเบียบ พระราชบัญญัติ ฯลฯ ของประเทศนั้น ๆ ผ่านทางสถานทูต และการถ่ายทำรายการสารคดีฯ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ต้องได้รับอนุญาตจากสำนักพระราชวังฯ เป็นต้น ส่วนปัจจัยด้านสังคม และการเมืองที่มีผลต่อการผลิตรายการสารคดีฯ สามารถอธิบายรายละเอียด ได้ดังนี้

4.1 สภาพการณ์ปัจจุบันกระแสข่าว และวัฒนธรรม (Current Affair and Culture) จากการศึกษาที่ทีมงานผลิตรายการโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจัยด้านเหตุการณ์ในสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทย และต่างประเทศมีความเชื่อถือ ความศรัทธา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งผลโดยตรงต่อการผลิตรายการทำให้บุคคล สถานที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการส่งเสริม และสนับสนุนต่อการผลิตรายการสารคดีฯ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ประชาชนชาวไทยมีวัฒนธรรมที่มีความเชื่อถือ ศรัทธาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกันทั่วทั้งประเทศอยู่แล้ว การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร อัญมณีของพระองค์ และเพื่อประโยชน์ของประชาชนในประเทศไทยจึงน่าสนใจต่อประชาชนเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนปัจจัยด้านวัฒนธรรม ถือได้ว่าส่งผลต่อการนำเสนอรายการ คือ เนื้อหาของรายการสารคดีฯ พยายามสอดแทรก สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คน หรือวัฒนธรรมของผู้ร่วมรายการ ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะเนื้อหาในแต่ละตอน เช่น ตอน Heidelberg Castle เนื้อหาของรายการสารคดีฯ ได้สอดแทรกเนื้อหา ประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ วัฒนธรรม คือ ปราสาท Heidelberg Castle ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นป้อมปราการและถูกเผาทำลายไป ทำให้ปัจจุบันได้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวิถีชีวิตของคนสมัยก่อนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในยุคนั้น สำหรับด้านล่างปราสาท Heidelberg Castle จัดเป็นที่เก็บถังบ่มไวน์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าไปชม และชิม ส่วนด้านบนเป็นจุดชมวิวที่สำคัญของเมือง และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในรายการสารคดีฯ ยังนำเสนอเนื้อหาการท่องเที่ยวของเมือง Heidelberg ใน

ปัจจุบันที่มีการจัดการแสดงดอกไม้ไฟที่ถือเป็นประเพณีครั้งยิ่งใหญ่ และจัดเป็นประจำทุกปี เป็นต้น

4.2 ความสนใจ ความต้องการ ความพึงพอใจของผู้ชม (Audience Satisfaction) องค์การผู้ผลิตสื่อย่อมต้องนำเสนอเนื้อหาเพื่อตอบสนองความสนใจ และความต้องการของผู้รับสารเป็นหลัก ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในการผลิต และนำเสนอเนื้อหารายการสารคดี ที่ประชาชนสนใจนี้มีภาพที่สวยงาม และเพลงประกอบที่ไพเราะสร้างความน่าประทับใจ และมีชีวิตชีวน่าติดตาม นอกจากนี้ยังมีความน่าสนใจในเนื้อหาเกี่ยวกับการตามเสด็จประพาสตามวัน เวลา และสถานที่ นำเสนอความสวยงามจากสถานที่ต่าง ๆ โดยมีการเปรียบเทียบสถานที่ปัจจุบันกับเมื่อ 100 ปีก่อน ฯลฯ อีกทั้งมีการวิเคราะห์เรื่องราวจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทำให้ประชาชนได้รับเกร็ดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความรู้ในเรื่องดอกไม้ จุดชมวิว สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ในต่างประเทศที่พระองค์ได้เสด็จไปเยือน ทำให้ระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากขึ้น

5. แรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Pressure) จากการศึกษพบว่า ปัญหาสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจไม่ได้มีผลกระทบมากนักในการนำเสนอรายการของบริษัท แต่อาจเป็นปัจจัยประการหนึ่งส่งผลต่อการบริหารการผลิตรายการบ้าง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 คู่แข่งขัน (Competitors) ด้วยสภาพการณ์แข่งขันทางธุรกิจที่มีอยู่สูง และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในยุคปัจจุบัน หากผู้ผลิตใดที่ริเริ่มก่อนก็ย่อมที่จะกลายเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้ผลิตที่มีความโดดเด่นในการผลิตรายการสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพได้ เฉกเช่นเดียวกับรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ของบริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัดนี้ที่ถือเป็นรายการสารคดีเชิงประวัติศาสตร์เพื่อเทิดพระเกียรติที่ให้ความรู้แนวใหม่ที่ปฏิวัติการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์ และพลิกโฉมการนำเสนอรายการสารคดีในประเทศไทย และเป็นทางเลือกใหม่ในการรับชมโทรทัศน์ให้แก่ผู้ชม เป็นการสร้างปรากฏการณ์ใหม่ในการกระตุ้นความสนใจจากกลุ่มผู้ชมในวงกว้างขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่สนใจเปิดรับ “สาระความรู้ทางปัญญา” มากขึ้น ส่วนในการแข่งขันทางการตลาด คู่แข่งขันหรือผู้ผลิตรายการสารคดีด้วยกันนั้น การนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ถือได้ว่าปราศจากคู่แข่งทางการตลาด ด้านเนื้อหาของรายการเป็นเรื่องที่นำเสนอเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ผู้ชมส่วนใหญ่ให้ความสนใจ ผู้ผลิตยังสามารถดึงดูดผู้ชมไว้ได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแต่ละตอน จากวิทยากรผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ และใช้เทคนิคการผลิตรายการที่ผสมผสาน

รูปแบบการนำเสนอแบบใหม่ที่ทันสมัย เช่น กราฟฟิกภาพแอนิเมชัน เพลงประกอบ การตัดต่อ ลำดับเรื่องที่ฉับไว จนทำให้ผู้ชมมีการจดจ่อกับรายการได้มากยิ่งขึ้นไม่กดปุ่มเปลี่ยนช่องบ่อย ๆ ดังนั้นรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” จึงสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมให้ติดตามเรื่องราวของรายการ และสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ในทุกระดับ ดังที่นายเถลิง สมทรัพย์ กล่าวถึงคู่แข่งหรือผู้ผลิตรายการสารคดีด้วยกันว่า

ไม่มี เพราะว่าเราทำออกมา สถานีอื่นเขาก็ไม่ทำอีกแล้ว แล้วไม่ใช่สถานีเรา ออกอากาศไม่ได้ในช่วง Primetime แบบนั้น ก็บิลเดครมันคนละตลาดกัน แล้วเราก็ต้องการให้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับคนที่ไม่ชอบละครก็ได้ดูของเรา ซึ่งส่วนใหญ่ผู้หลักผู้ใหญ่ได้ดู (เถลิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

5.2 หน่วยงานด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Agencies) หน่วยงานด้านข้อมูลข่าวสารถือปัจจัยที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะในการผลิตรายการสารคดีฯ ต้องมีความละเอียดถี่ถ้วน และยึดความถูกต้องของเนื้อหารายการเป็นหลัก โดยได้นำแหล่งข้อมูล พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน จดหมายเหตุไกลบ้าน ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ ภาพข่าว เอกสาร ตำราวิชาการ หนังสือพิมพ์ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร จะมีการอ้างอิงที่มา และมีผลต่อรายการเป็นส่วนมาก เพราะเนื่องจากเป็นรายการสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ข้อมูลที่ต้องใช้ในการผลิตจึงจำเป็นต้องเป็นข้อมูลในประวัติศาสตร์ เช่น ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี ภาพข่าวในอดีตที่ได้จากแหล่งข้อมูลท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนแหล่งข้อมูลบุคคล เช่น บุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการรับเสด็จหรือเคยรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท และมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ และแหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่ เช่น หอสมุดกรมพระยาดำรงราชานุภาพ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุท้องถิ่นในประเทศต่าง ๆ ก็เป็นกุญแจสำคัญที่ส่งผลต่อเนื้อหา และเรื่องราวหรือบรรยากาศของเรื่องราวในรายการให้น่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ และมีคุณค่ามาก ถือเป็นปัจจัยในการจัดการผลิตภายนอกองค์กรที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการถ่ายทำได้เป็นอย่างดี มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อความน่าสนใจ น่าประทับใจของเนื้อหาในรายการ

5.3 ผู้โฆษณา (Advertising Agencies) หรือผู้สนับสนุนรายการ มีส่วนสำคัญในด้านรายได้ของบริษัทผู้ผลิตฯ แต่จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้สนับสนุนรายการ พบว่า ในการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ของบริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ผู้สนับสนุนรายการได้มีส่วนในการกำหนดรูปแบบ และเนื้อหาในกระบวนการหลังการผลิต โดยการเพิ่มให้มีการวิเคราะห์ในส่วนท้ายรายการ

จากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของแต่ละตอน และยังช่วยปรับปรุงแก้ไขตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา คำราชาศัพท์ที่ใช้ รวมถึงการกำหนดช่วงเวลาในการออกอากาศของรายการสารคดีฯ

วันที่ไปถ่ายก็ยังไม่รู้ว่าจะออกอากาศช่องไหน ยังไม่รู้ว่าจะรูปแบบรายการจะออกมาอย่างไร ยังไม่รู้ว่าจะใครจะเป็นสปอนเซอร์ แต่รู้ว่าเรามีเครดิตในมือคือภาพทั้งหมดถ่ายทำตามวัน เวลา ที่พระองค์เสด็จเมื่อ 100 ปี พอกลับมาเราก็คุยกับสถานีโทรทัศน์หลายช่องเหมือนกัน คุยทั้งช่องต่างๆว่ามีความเป็นไปได้ไหม สนใจไหมที่จะออกอากาศ มันก็มี เช่น ช่อง 9 ก็จะมีสถานีแม่น้ำโขงมาลงพอดีก็ยังไม่พร้อมที่จะลงรายการของเรา สุดท้ายก็จังหวะที่ว่ามีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ขึ้นมา คือ สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ที่วีสารณะ Thai PBS ก็มีโอกาสดำเนินการไปนำเสนอกับทางบอร์ดเขาก็สนใจมาก สนใจเสร็จเขาก็จับมือว่าอย่าไปไหน ขอให้อยู่ที่นี้ เรื่องของเขาก็ให้ช่องทางออกอากาศและเป็นช่วงเวลา Primetime ซึ่งก็ถือเป็นโปรเจกใหญ่ ของตัวสถานีของ Thai PBS ด้วย ก็ถือว่าเอา..ก็แก้ปัญหาไปได้ ด้วยพระบารมีของพระองค์ท่าน คิดไว้ตั้งแต่เริ่มทำ ตั้งแต่เริ่มคิดว่าจะเอาเงินที่ไหนมาทำ คิดหนักมากเพราะเงินมันเยอะมากในการทำ ดั้งเดิมก็ไม่มี พอคิดว่าเริ่มอยากทำโปรเจกถวายเป็นการบ้าน ข้อมูล ก็มีงานเข้ามาที่บริษัทค่อนข้างเยอะมีมาให้ไปดูงาน ปัญหาเรื่องเงินก็แก้ได้ ปัญหาเรื่องการออกอากาศก็แก้ได้ ปัญหาเรื่องสปอนเซอร์ก็แก้ไปได้ ปัญหาเรื่องเพลงในการทำงานก็แก้ได้ พอคุยเขาก็ทำให้เลย มันก็เอ๊ะ..ปัญหาทุกอย่างมันก็ค่อย ๆ คลี่คลาย (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

รายการสารคดีฯ ได้มีผู้สนับสนุนรายการที่เข้ามาช่วยกำหนดรูปแบบ เนื้อหารายการในขั้นตอนหลังการผลิต และให้ช่องทางการออกอากาศ คือ ช่วงเวลา 20.15-21.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์ ทีวีไทย ที่วีสารณะ ซึ่งถือเป็นช่วงเวลา Primetime ที่มีผู้ชมจำนวนมาก

5.4 เจ้าของกิจการ (Owners) ในการผลิต และการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” มีผู้สนับสนุนรายการเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธนาคารกสิกรไทย และสถานีโทรทัศน์ ทีวีไทย ที่วีสารณะ ที่ให้การสนับสนุนรายการที่ไม่หวังผลกำไรทางธุรกิจด้วยการโฆษณา โดยการที่ได้รับการสนับสนุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธนาคารกสิกรไทย มีส่วนช่วยอย่างมากต่อการบริหารการผลิตรายการสารคดีฯ ทั้งในด้านงบประมาณจำนวนมากที่ใช้ในการผลิต อีกทั้งในด้านการตรวจสอบ

ความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา และคำราชาศัพท์ที่ใช้ในรายการเพื่อให้รายการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านผู้สนับสนุนรายการก็ส่งผลในการผลิตงานในช่วงแรก ๆ เนื่องจากตอนเริ่มผลิตรายการยังไม่มีผู้สนับสนุนรายการ ทำให้มีผลในด้านการผลิตเพราะไม่มีงบประมาณจำนวนมากเพียงพอต่อการผลิต งบประมาณที่ใช้ในการผลิตรายการสารคดีทั้งหมดจึงเป็นของบริษัท โกลบอล อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัดเองทำให้เกิดปัญหาต่อการทำงานอยู่บ้าง

ปัจจัยที่เข้ามาควบคุมองค์การส่งผลต่อการบริหารการผลิตรายการสารคดีอันได้แก่ ด้านการบริหารจัดการขององค์กร ด้านเทคโนโลยีการผลิต ด้านบุคลากรขององค์กร แรงผลักดันทางด้านสังคม และการเมือง คือ สภาพการณ์ปัจจุบันกระแสข่าว และวัฒนธรรม ความสนใจ ความต้องการ ความพึงพอใจของผู้ชม และแรงผลักดันทางด้านเศรษฐกิจ คือ คู่แข่งขันหน่วยงานด้านข้อมูลข่าวสาร สถานีโทรทัศน์ เจ้าของกิจการ และผู้สนับสนุนรายการ เหล่านี้ข้างต้นถือเป็นพื้นฐาน และปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญในการทำให้การผลิตรายการสารคดีมีแนวทางรายการรูปแบบรายการ และการนำเสนอรายการที่ชัดเจน ซึ่งทำให้การทำงานผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” สามารถดำเนินการผลิตออกมาได้อย่างน่าสนใจ น่าประทับใจ น่าติดตามในกลวิธีการถ่ายทำของรายการ และเป็นรายการสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพรายการหนึ่งในปัจจุบัน

การบริหารการผลิต และรูปแบบการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

ลักษณะการบริหารการผลิต รายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

การผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์นั้น ถือได้ว่าเป็นการผลิตงานสร้างสรรค์ที่มีขั้นตอนการผลิตค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน และมีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งนอกเหนือจากการอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ในการผลิต อาทิ งบประมาณการผลิต กำลังคนหรือบุคลากรต่าง ๆ เทคโนโลยี และอุปกรณ์เครื่องมือการผลิต การจัดการที่มีลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ดำเนินไปบนความสำเร็จได้อย่างราบรื่น

รายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” มีลักษณะการผลิตเช่นเดียวกับรายการสารคดีโทรทัศน์ทั่วไป คือ ในการผลิตงานออกมาในแต่ละชิ้นงานนั้นต้องผ่านกระบวนการขั้นตอน ไม่ว่าจะ เป็น ขั้นตอนก่อนการผลิต

ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนหลังการผลิต อย่างไรก็ตามในส่วนรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนงานนั้น อาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละลักษณะการทำงานของแต่ละบริษัทผู้ผลิตรายการ ซึ่งในบางขั้นตอนอาจจะไม่สามารถระบุการทำงานที่ชัดเจนได้ เพราะงานบางอย่างอาจจะต้องทำควบคู่ไปพร้อมกัน หรือบางงานต้องเพิ่มเติมหรือตัดทอนทิ้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ อย่างไรก็ตามในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาจะยึดแนวคิดด้านกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์โดยทั่วไป เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนการผลิต (Pre-Production)

- การประชุมวางแผนทีมงานผู้ผลิตรายการ

การผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น ขั้นตอนแรกคือ การประชุมทีมงานเพื่ออธิบายชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการผลิต รวมถึงรูปแบบของรายการสารคดี และกำหนดบุคลากรในการผลิต โดยที่การผลิตสารคดีชุดนี้ใช้บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการผลิตจากทีมงานผลิตรายการ “ตามรอยพระยุคลบาทไกลบ้านรัชกาลที่ 9” มาเป็นทีมงานในการทำงาน เป็นผู้ดูแลและควบคุมการผลิต ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า

ก็มีทีมของบริษัทที่ทำงานเกี่ยวข้องกับก่อนหน้านี้นี้มีรายการชื่อว่า “ตามรอยพระยุคลบาทไกลบ้านรัชกาลที่ 9” เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการเฉลิมพระเกียรติ ร. 9 เกี่ยวกับการเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ก็คือ 28 ประเทศทั่วโลก ก็จะใช้ทีมนี้เนื่องจากว่ามีประสบการณ์ในการทำงาน ในการเดินทางไปถ่ายทำที่ต่างประเทศ แล้วก็ก็เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเจ้า เรื่องของคำราชาศัพท์ต้องใช้ ก็ค่อนข้างจะเยอะพอสมควร เรื่องของภาษาที่ต้องใช้ เรื่องของโปรดักชั่น เรื่องของช่างภาพที่ถ่ายออกมาจะต้องสวย มุมภาพ ทีมที่จะไปก็จะมีโปรดิวเซอร์ ทีมงานที่เอาไปประมาณ 4-5 คน ที่เยอะสุดก็จะมีทีนอร์เวย์ 7 คน (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

สำหรับในการประชุมวางแผนทีมงานนั้น จะเป็นการวางแผนการทำงานเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการจัดทำตารางการทำงานโดยละเอียดที่จะเดินทางถ่ายทำเพื่อนำเสนอในรายการ จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของการผลิตรายการ จะเป็นการประชุมร่วมกันของทีมงาน ในการช่วยกันศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วจึงมาจัดเป็นตารางว่าวันไหนถ่ายทำที่ไหนก่อนที่จะผลิต มีการพิจารณา และร่วมเสนอความคิดเห็น

เกี่ยวกับเนื้อหาพร้อมกัน และวางเค้าโครงการถ่ายทำในแต่ละประเทศ เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการถ่ายทำรายการ โดยครีเอทีฟ-ข้อมูล มีหน้าที่หลักในการหาข้อมูล และเข้าไปศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องนั้น ๆ อีกครั้งดังคำกล่าวของ วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี ว่า “โดยปกติก็คือ วางแผนล่วงหน้า 6 เดือน ตัวข้อมูลก็ทำป็นิ่ง แต่เราไปถ่ายทำ 7 เดือนที่ต่างประเทศ เพราะเนื่องจากว่าพระองค์ท่านเสด็จประพาส 7 เดือน เราก็ไปตามวัน เวลา ก็ให้ตรง ก็จะประพาสทั้งหมด 7 เดือน” (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

นายพงษ์เมธี แสงฤทธิ์ กล่าวถึงการวางแผนการผลิตรายการสารคดีว่าควรดำเนินการผลิตให้ได้สมจริงมากที่สุด โดยให้ตรงกับตารางการทำงานที่กำหนดไว้ ดังนี้ “วางแผน คือ หนึ่งเริ่มทำยังไงให้ 80% หรือ 90% ให้เป็นไปได้อย่างมากที่สุด หมายถึง วันตรงวัน เราจับจุดตรงนั้น เข้าเมืองตรงวัน ทำอะไรตรงวันกับที่ท่านเสด็จจริง ๆ มันเป็นไปได้ยาก ก็ลดต่ำลงมา สโคปว่าตรงไหนสำคัญ” (พงษ์เมธี แสงฤทธิ์, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2552)

หลังจากศึกษารายละเอียดของเนื้อหา การหาข้อมูลเพิ่มเติม การจัดทำโครงร่างบท และจัดทำตารางการถ่ายทำ โดยครีเอทีฟ-ข้อมูล แล้วจะมีการประชุมทีมงานระดมสมองร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันอีกครั้ง เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของบทรายการ และความสมบูรณ์ของข้อมูลในเนื้อหารายการ เพื่อนำบทรายการไปปรับปรุงแก้ไข หรือหาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ประชุมเห็นว่ายังขาดหายไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่า บุคลากรที่จะทำการพิจารณาบทรายการก่อนออกไปกองถ่ายทำรายการนั้น คือ นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล เป็นผู้พิจารณาหลัก ร่วมกับผู้ควบคุมการผลิตรายการ และทีมงานการผลิตรายการ

ในกระบวนการก่อนการผลิตต้องมีการวางแผนการทำงานที่ดี เพื่อให้การบริหารงานสามารถควบคุมการทำงานทุกขั้นตอน และสามารถจัดสรรงบประมาณที่ใช้จ่ายให้คุ้มค่าและเพียงพอต่อการผลิตให้มากที่สุด เพราะการผลิตรายการสารคดีต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงเป็นอย่างยิ่งในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” คือ งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ใช้งบประมาณในการผลิตโดยเป็นงบประมาณของบริษัทเองทั้งหมดในช่วงของการผลิต แล้วจึงดำเนินการหาสถานีโทรทัศน์ในการออกอากาศ รวมถึงองค์กร งบประมาณสนับสนุนในภายหลัง นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุลกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า งบประมาณนี้คือใช้งบประมาณของเราเองทั้งหมดในการถ่ายทำทั้งหมดเลยครับ งบประมาณ 15 ล้าน ก็คือว่าค่าใช้จ่ายในการอยู่ยุโรปทั้ง 8 เดือน หนักสุดก็เป็น

ค่าเดินทางกับค่าที่พัก ค่าอาหารการกินนี้ไม่เท่าไร เรื่องอัศจรรย์ก็คือว่าผมมอยากทำงานถวายพระองค์ท่านซึ่งต้องไปต่างประเทศตั้ง 8-9 เดือน แล้วค่าใช้จ่ายก็สูงมาก แต่อยู่ดี ๆ ก็มีงานอื่น ๆ ทอยยเข้ามาที่ออฟฟิศเยอะแยะไปหมด..คนอื่น ๆ อาจเฉย ๆ แต่ผมกลับมองว่า..ไม่รู้สิ..เหมือนพอคิดอยากทำงานถวายท่านแต่เราไม่มีเงิน ก็มีงานเข้ามาหาเราเหมือนมีตั้งค้ให้ไปทำงาน ส่วนงบประมาณในการนำเสนอเป็นเรื่องของทางสถานีช่วย คือไปพูดคุยกับทางธนาคารกสิกรไทยในการเป็นผู้สนับสนุนรายการทางธนาคารกสิกรไทยก็โอเค คอนเฟิร์มทันทีในการพูดคุยครั้งแรก สนใจมากถึงแม้ว่าข้อจำกัดของความเป็นทีวีสาธารณะคือว่าห้ามมีโฆษณา ห้ามมีสปอนเซอร์ ห้ามออกสปอตโฆษณา มีแค่โลโก้ขึ้นเขาก็บอก..เขาก็พอใจแค่นั้น เพราะเขาอยากสนับสนุนรายการสารคดีแบบนี้ ในส่วนที่เหลือเนี่ยเกินจากงบประมาณที่ธนาคารให้ทางทีวีไทยเขาก็มาโปะให้อีกส่วนหนึ่งที่เป็นทุนในการทำงาน ซึ่งรายได้ส่วนที่เกินมาจากพูดง่าย ๆ ก็คือกำไรที่ได้จากการทำงานเราก็นำเข้ามูลนิธิที่เราตั้งขึ้นมาก็คือ “มูลนิธิ 23 ตุลาคม” เป็นการที่ใช้จ่ายในการทำงานถวายพระองค์ท่านต่อไป เอาเงินส่วนนี้ไปทำพิมพ์หนังสือไกลบ้านเพิ่มเติม ไปทำของหนังสือเล่มอื่น ชื่อ ประพาสต้น เพื่อให้ความรู้ถวายแด่พระองค์ท่านขยายไป (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

นายเถกิง สมทรัพย์ กล่าวถึงงบประมาณในการสนับสนุนรายการสารคดีว่าส่วนใหญ่เป็นงบประมาณที่ได้มาจากธนาคารกสิกรไทย ดังนี้ “งบประมาณส่วนใหญ่กสิกรจะเป็นผู้จ่าย สถานีจ่ายอยู่ประมาณสัก 30%” (เถกิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

นอกจากนี้ในการประชุม ผู้ควบคุมการผลิต จะเป็นผู้กำหนดวันเวลาในการปฏิบัติงานของทีมงาน เช่น ช่วงที่ต้องจัดเตรียมข้อมูล และเขียนบทรายการ การส่งบทรายการ ช่วงของวันที่ไปดำเนินการถ่ายทำที่ต่างประเทศ วันที่ต้องส่งเทปเพื่อลำดับภาพ และเสียง วันที่ต้องส่งเทปเพื่อทำงานด้านกราฟฟิค วันที่ตรวจภาพรวมของเทปเนื้อหารายการทั้งหมด วันที่ออกอากาศ เป็นต้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประสานงานเป็นผู้ดูแลจัดการให้การทำงานเป็นไปตามกำหนดเวลาดังกล่าว

ในขั้นตอนก่อนการผลิตจะเริ่มดำเนินการโดยที่ ฝ่ายครีเอทีฟ-ข้อมูล จะเป็นผู้ไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติม และจัดทำโครงร่างบทคร่าว ๆ ต่อไป ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการผลิต และการนำเสนอเนื้อหารายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชูต “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ได้ ดังนี้

1. เป็นเรื่องของการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ความรู้ที่น่าสนใจแก่ผู้ชม

2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินกุศโลบายหลายประการ ในการเดินทางไปต่างประเทศนอกเหนือจากการเสด็จเพื่อรักษาพระวรกายอย่างที่เราเข้าใจกัน ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง

3. เป็นการเดินทางตั้งแต่วันแรกที่เสด็จประพาส จนถึงวันที่เสด็จนิวัติพระนคร โดยทำการถ่ายทำตามวัน เวลา สถานที่ตลอดระยะเวลา 225 คืน

4. นำเสนอความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ในปัจจุบันเปรียบเทียบกับเมื่อ 100 ปีก่อน

5. เพื่อแสดงความจงรักภักดีและเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งเป็นการเผยแพร่พระราชประวัติ และพระราชจริยวัตรอันดีงามในพระราชกรณียกิจด้านการต่างประเทศของพระองค์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทั้งประชาชนชาวไทย และชาวต่างชาติ

- การค้นคว้าแหล่งข้อมูล และการจัดเตรียมบทรายการ

ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น บุคลากรเจ้าหน้าที่งาน ครีเอทีฟ-ข้อมูล จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หรือหลักฐานต่าง ๆ และคิดสร้างสรรค์เรียบเรียงข้อมูลเป็น “บทรายการ” ด้วย รวมถึงประสานงานด้านสถานที่ หรือนัดหมายผู้ร่วมรายการที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ในการถ่ายทำรายการ โดยมีเจ้าหน้าที่ประสานงาน ช่วยสนับสนุนในการจัดทำงานด้านจดหมาย หรือเอกสารขอเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ และใช้สถานที่ในการถ่ายทำรายการ ซึ่งแหล่งข้อมูลของรายการในการค้นคว้าหรือศึกษาเพื่อเป็นเนื้อหาหรือเขียนบทรายการนั้น พอสรุปได้ ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลทั่วไป คือ การศึกษา หรือค้นคว้าจากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ บทความในนิตยสาร วารสารหรือหนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และที่สำคัญจากพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน จดหมายเหตุประพาสยุโรป เป็นต้น

2. แหล่งข้อมูลบุคลากร คือ การศึกษาโดยการสนทนากับบุคคลในท้องถิ่น บุคคลผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ หรือบุคคลที่เคยรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท และสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องแต่ละตอน โดยการเข้าไปสนทนา สัมภาษณ์ และค้นหาข้อมูลจากบุคคลผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

3. แหล่งข้อมูลหอสมุดกรมพระยาดำรงราชานุภาพ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแต่ละท้องถิ่นในต่างประเทศ ฯลฯ

วัตถุประสงค์หลักของการจัดทำสารคดีชุดนี้คือการเฉลิมพระเกียรติองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในวาระครบรอบ 100 ปีของพระราชหัตถเลขาไกลบ้าน โดยมีการเตรียมงานในเรื่องของข้อมูลมานานกว่า 3 ปี ซึ่งค้นคว้าจากเอกสารเก่ามากมาย และหลายชิ้นไม่เคยเปิดเผยที่ใดมาก่อน เช่น พระราชโทรเลข 87 ฉบับที่ทรงพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร คราวเสด็จประพาสในครั้งนั้น จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้าน รวมถึงพระราชหัตถเลขาที่พระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงการศึกษาข้อมูลก่อนผลิตรายการว่า

ช่วงแรกก็เป็นเรื่องของการทำการบ้าน นั่งอ่านหนังสือไกลบ้าน อ่านหนังสือจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้อง อ่านหนังสือจดหมายเหตุประพาสยุโรป แล้วก็ทำเป็นตารางว่าวันนี้ท่านอยู่ที่ไหน เช้า กลางวัน เย็น จนได้กำหนดการครบทั้ง 8 เดือน 225 คินว่าวันไหนท่านทำอะไรอยู่ที่ไหน หลังจากนั้นก็คือเริ่มประสาน และเก็บข้อมูลการถ่ายทำ (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

การผลิตรายการสารคดีฯ ต้องทำการจัดเตรียมข้อมูล และหาที่ปรึกษาเพื่อช่วยในการค้นคว้า หาข้อมูลได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปตามพระราชหัตถเลขามากที่สุด นายวงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี กล่าวถึงการศึกษาข้อมูลก่อนผลิตรายการว่า

ในการทำสารคดีต้องจัดเตรียมข้อมูลก่อน และก็หาที่ปรึกษาในการทำข้อมูลต่างๆ นำพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องในการถ่ายทำทั้งหมดมาแล้วก็ตั้งสถานที่ออกมา แล้วก็ติดต่อตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง รวมถึงภาพถ่ายที่มีอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติจะต้องรวบรวมไว้ทั้งหมด แล้วก็ดำเนินการติดต่อตามสถานที่ แล้วก็เซตงานการถ่ายทำ ตอนแรกก็เซตโครงเรื่องมาอยู่แล้ว 52 ตอน ตอนนี้เมืองนี้ เมืองนี้ คราวนี้เนี่ยในแต่ละเมืองเนี่ยก็เกี่ยวเนื่องกับพระราชนิพนธ์บทไหนก็ตั้งบทนั้นออกมา แล้วก็ดูเรื่องราวระหว่างบรรทัดว่าพระองค์ท่านทรงมีพระราชกรณียกิจที่ใดบ้าง ก็ตั้งสถานที่ออกมาก็ติดต่อและก็ไปหาแหล่งข้อมูลว่าแหล่งข้อมูลมีอะไรให้เราบ้าง จากที่เราอ่านแล้วจากพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

ในด้านของข้อมูลที่นำมาศึกษา ค้นคว้า เพื่อจัดทำตารางการถ่ายทำ ยังได้มาจากข้อมูลอื่นๆ เช่น จดหมายของกรมสมมติ และภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ที่นายไกรฤกษ์ นานา เก็บสะสมไว้ ดังที่นายวงษ์เมธี แสงฤทธิ์ กล่าวไว้ว่า

อันดับหนึ่งคือผลิตตามพระราชนิพนธ์ท่าน แต่ยังไม่ครบ เพราะมันเป็นจดหมายส่งถึงลูกสาว แต่ว่าท่านจะให้อีกท่านช่วยเขียน กรมสมมุติ ถ้าที่จำชื่อไม่ผิด เขาก็มีหนังสือรายวันว่าในหลวงท่านทำอะไรในแต่ละวันท่านนี้จะเขียนละเอียดมากประมาณว่าเวลานี้ท่านทำอะไร ๆ ไปเจอใคร เจอที่ไหน อย่างไร ลักษณะเมืองเป็นยังไง...ไปหาข้อมูลกันหน้างานนะมี เพราะว่าเราสร้างจุดแข็งวันนี้คือข้อมูลใหม่ไม่เคยเจอ ภาพที่ได้อย่างที่พี่ไกรฤกษ์ นานา ที่เขาสะสมหรือมีเรื่องราวเกี่ยวกับไกลบ้านรัชกาลที่ 5 ค่อนข้างสูง บางภาพที่พี่ไกรฤกษ์ก็ไม่เคยเห็น (พงษ์เมธิ แสงฤทธิ์, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2552)

ในการเขียนบทรายการนั้น ครีเอทีฟ-ข้อมูล จะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษา มาทำการคิดสร้างสรรค์เป็น “บทรายการ” โดยในทางปฏิบัติในช่วงแรก ๆ ครีเอทีฟ-ข้อมูล จะเขียนบทในรูปแบบของโครงเรื่องคร่าว ๆ (Treatment) ก่อน เพื่อนำเข้าประชุมกับทีมงานทั้งหมด ร่วมปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็น เพื่อจะได้นำไปปรับแก้ไข หรือหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป ซึ่งการนำเสนอรายการจะแบ่งเป็น 4 ช่วงรายการ โดยแบ่งลักษณะเนื้อหา และฉากแต่ละช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เป็นภาพของการกล่าวเปิดเรื่อง การยกประเด็นเรื่องราวที่จะนำเสนอเพื่อดึงความสนใจผู้ชม ให้ติดตามว่า วันนี้ท่านเสด็จไปที่ไหน ประเทศอะไร และทรงทำอะไรบ้าง และปิดท้ายช่วงจะทิ้งท้ายประเด็นให้ผู้ชมติดตามเส้นทางการเสด็จประพาสตอนนั้น ๆ ต่อไปในช่วงหน้า

ช่วงที่ 2 เป็นการเริ่มต้นการเสด็จประพาสตามพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” ในต่างประเทศที่น่าเสนอในตอนนั้น ๆ โดยก่อนออกจากช่วงนี้ เนื้อหารายการจะทิ้งท้ายประเด็นที่น่าสนใจให้ผู้ชมติดตามดูการ ต่อไปในช่วงที่ 3 ของรายการ

ช่วงที่ 3 เป็นการแสดงความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ “ภาพเล่าเรื่อง กับเรื่องราว 100 ปีข้างหลังภาพ” เป็นการเปรียบเทียบภาพเก่ากับภาพปัจจุบันว่ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง จากนั้นดึงความสนใจผู้ชมให้ติดตามการวิเคราะห์เรื่องนั้นในช่วงสุดท้ายต่อไป

ช่วงที่ 4 วิเคราะห์ให้ความรู้จากวิทยากร รวมทั้งการสรุปประเด็น หรือเรื่องราวการเสด็จประพาส ซึ่งจะตอบโจทย์ที่ทิ้งท้ายไว้ตั้งแต่ช่วงแรกที่เปิดรายการ รวมถึงสะท้อนหรือทิ้งท้ายแง่มุมความคิดของเรื่องนั้น และความประทับใจของบุคคลต่าง ๆ ที่มีต่อพระราชนิพนธ์ ซึ่งเนื้อหารายการจะทิ้งท้ายประเด็นสุดท้ายให้ผู้ชมอยากติดตามดูต่อไปว่าเส้นทางที่พระองค์เสด็จในคราวหน้าคือประเทศอะไร และทรงมีพระราชกรณียกิจหรือพระจริยวัตรใดบ้าง

จากนั้นครีเอทีฟ-ข้อมูลจะจัดทำ “บทรายการ” ที่สมบูรณ์โดยให้เหมาะสมกับลำดับฉากการถ่ายทำที่ประชุมกำหนดเรียบเรียงร่วมกัน เพื่อบทรายการจะได้มีความสอดคล้องกันทั้งลำดับฉากภาพ รวมถึงเนื้อหารายการที่ครบถ้วนในขั้นตอนการถ่ายทำ ตัดต่อ ลำดับภาพ และการนำเสนอต่อไป

นอกจากนี้ผู้ศึกษาพบว่า ในการเขียนบทรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น มีลักษณะเป็นสารคดีเชิงประวัติศาสตร์ ใช้ข้อมูล ข่าวสาร และเนื้อหารายการที่เป็นประวัติศาสตร์ การใช้ภาษาส่วนใหญ่ใช้ภาษาต่างประเทศตามแต่ละประเทศ และการใช้คำราชาศัพท์ในการนำเสนอที่ถูกต้อง

- การประสานงานฝ่ายต่าง ๆ

ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” จะมี “เจ้าหน้าที่ประสานงาน” ทำหน้าที่ในการติดต่อกับสถานทูตทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศทั้ง 12 ประเทศ บุคคลท้องถิ่นในประเทศต่าง ๆ บุคคล องค์กร ทั้งภายใน และภายนอกองค์กร รวมทั้งจัดทำในเรื่องงานเอกสาร จดหมาย ตารางกำหนดการการเดินทางไปต่างประเทศ การขอใช้สถานที่ในการถ่ายทำ และนัดวันเวลากับทางสถานที่ในการเข้าไปถ่ายทำ รวมถึงเรื่องการเดินทาง และที่พัก นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ประสานงาน จะเป็นผู้จัดการคิวงานการทำงานของฝ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกำหนดเวลาที่ผู้ควบคุมการผลิตกำหนดไว้ และรับผิดชอบเรื่องการจัดทำขอเบิกงบประมาณในการถ่ายทำ นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงการติดต่อประสานงานว่า

โดยที่ประสานกับกระทรวงการต่างประเทศ ประสานกับเอกอัครราชทูตประเทศเหล่านั้นทั้ง 12 ประเทศในประเทศไทย แล้วก็ประสานกับสถานทูตไทยในประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประสานกับคอมมูนหรือว่าพวกท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ในพื้นที่ห่างไกลเราก็ประสานทุกแห่งเพื่อเตรียมงานการถ่ายทำ เรื่องของการเดินทาง ทั้งที่พัก ทั้งเรื่องของการขอความร่วมมือในการถ่ายทำทั้งหมดก่อนที่จะเดินทางออกไป (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

การติดต่อประสานงานการถ่ายทำกับสถานที่ต่าง ๆ โดยติดต่อตามตารางการถ่ายทำว่าต้องเดินทางไปถ่ายทำที่ประเทศใด สถานที่ จึงทำการติดต่อประสานงานกับสถานที่ทั้งหมดโดยนัดการขออนุญาตเข้าไปถ่ายทำตามลำดับ นายวงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี กล่าวถึงการติดต่อประสานงานว่า

เบื้องต้นเลยคืออย่างที่บอกดึงออกมา แล้วก็ทำตารางการถ่ายทำ ก็เซ็ตตารางว่าในแต่ละสถานที่เนี่ยควรจะตั้งถ่ายทำกี่ชั่วโมง ถ่ายทำอะไรบ้าง ก็เซ็ตตารางเป็นภาษาอังกฤษ คือส่งตารางนี้เข้ากระทรวงการต่างประเทศก่อน คราวนี้เนี่ยกระทรวงการต่างประเทศเขาก็จะออกไปรับรองงานให้ทั้งหมด คือเรามีจุดหมายเพื่อประสานงานกับกระทรวงอยู่แล้วเพราะว่าเราต้องถ่ายทำต่างประเทศ คราวนี้เนี่ยกระทรวงเขาก็จะออกไปรับรองมาว่ามีทีมงานที่จะเดินทางไป 12 ประเทศนี้ระยะเวลาเท่านี้ตามที่เราต้องการ แพลนเซ็ตเอาไว้ คราวนี้เราก็เอาจุดหมายพร้อมกับโครงการเดินทางส่งไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งก็ใช้วิธีการหาทางอินเทอร์เน็ต สถานที่ต่าง ๆ ก็จะมีเว็บไซต์ มีอะไร สถานที่โดยมากที่พระองค์เสด็จเป็นที่ท่องเที่ยวในปัจจุบันก็ติดต่อไปตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่ติดต่อได้และติดต่อไม่ได้ แต่ส่วนหนึ่งเราติดต่อผ่านกลุ่มคนไทยในแต่ละประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือในการบอกเราว่า จริง ๆ คือเราไม่เคยไปเรื่องยากคือเราไม่รู้ว่าจะจากที่นี่เดินทางไปที่นี่มันใช้ระยะเวลาเท่าไรและเราเซ็ตเอาไว้ 1 ชั่วโมงมันพอไหม เพราะว่ารายละเอียดที่พระองค์อธิบายเยอะ คราวนี้เนี่ยก็ให้คนไทยที่นั่นเขาช่วยดูเรื่องการเดินทางว่าถ้าเราจากนี้เดินทางไปนี่มันจะสะดวกไหม ใ้ส่วนเรื่องของที่พักที่เราจะไปเนี่ยอันนั้นเป็นเรื่องเบื้องหลังก็คือจะต้องเราก็กำหนดกันเองว่าถ้าอยู่ 2 วันก็จองโรงแรม 2 วันอยู่ที่นี้ ถ้ามีคนไทยก็อยู่บ้านคนไทย คราวนี้เนี่ยพอกระทรวงการต่างประเทศเสร็จเราก็เอาไปนี่มาส่งสถานที่ต่าง ๆ ไปนี่ก็นำเข้าสถานทูตทำวีซ่า พาสปอร์ต แล้วก็เดินทาง ก็ตามนี้ (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

นายพงษ์เมธี แสงฤทธิ์ กล่าวถึงการติดต่อประสานงานว่าต้องติดต่อทุกสถานที่ว่าจะขออนุญาตดำเนินการถ่ายทำ ดังนี้ “ก่อนไปแต่ละเมืองจะมีการประสานงาน ก็ติดต่อจากที่นี่ไปจากตรงนี้ ตรงไหนอะไรยังไง ติดต่อที่พักอะไรยังไง” (พงษ์เมธี แสงฤทธิ์, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2552)

ส่วนปัญหาที่พบในด้านของการประสานงานพบว่าเป็นปัญหาในด้านของการติดต่อประสานงานที่เกิดความคลาดเคลื่อน ทำให้ไม่สามารถดำเนินการถ่ายทำได้ในทันที ต้องทำการติดต่อประสานงานเพื่อขอถ่ายทำในสถานที่แห่งนั้นโดยตรงอีกครั้ง นายพงษ์เมธี แสงฤทธิ์ กล่าวว่าไม่มีปัญหาเรื่องภาษา แต่มีปัญหาเรื่องความเข้าใจคลาดเคลื่อน...ผู้ประสานงานนั้นถือเป็นข้อผิดพลาดซึ่งเราไปหน้างานเราต้องแก้ แต่บางครั้งมันก็ผ่านไปด้วยดี แต่

บางครั้งมันก็รู้สึกว่ามันลืมนไปในรายละเอียดเราต้องไปแก้หน้างาน ประสานงาน
สำคัญที่สุด (พงษ์เมธิ แสงฤทธิ์, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2552)

- การจัดเตรียมอุปกรณ์การถ่ายทำ

ในการผลิตรายการสารคดี เมื่อถึงกำหนดวันเวลาในการถ่ายทำแล้ว เจ้าหน้าที่
ช่างภาพจะเป็นผู้ดูแล และตรวจเช็คอุปกรณ์การถ่ายทำทุกชนิดให้พร้อมล่วงหน้าก่อนออกเดินทาง
อาทิ กล้อง ขาดังกล้อง การตรวจเช็คสภาพกล้องก่อนการนำใช้งานจริง เทป เลนส์ รวมทั้งอุปกรณ์
เทคนิคพิเศษต่าง ๆ ที่ใช้อำนวยความสะดวกในการถ่ายทำ รวมถึงการเตรียมกล้องไปเผื่อเป็นจำนวน 3 ตัวเพื่อ
ป้องกันการเกิดความเสียหายใช้งานไม่ได้ของกล้องเนื่องจากการถ่ายทำ อุบัติเหตุ หรือการ
เปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

2. ขั้นตอนการผลิต (Field Production)

- การบันทึกภาพและเสียง

ในขั้นตอนนี้ทีมงานจะลงมือถ่ายทำ “ตามลำดับวัน เวลา และสถานที่” ที่ทำตาราง
กำหนดแผนการถ่ายทำไว้ซึ่งจะเรียงตามลำดับในบทรายการ ตามพระราชนิพนธ์“ไกลบ้านไล่เรียง
ตามวัน เวลา ในพระราชหัตถเลขา ตั้งแต่วันแรกที่เสด็จพระราชดำเนินออกจากท่าราชวรดิฐในวันที่
27 มีนาคม 2450 จนกระทั่งเสด็จนิวัตพระนครในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2450 โดยนำเสนอภาพ
ความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ในแต่ละประเทศ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึง
กระบวนการถ่ายทำว่า

เริ่มเดินทางไปในช่วงมีนาคมตรงกับวันที่พระองค์ท่านเสด็จจากท่าราชวรดิฐวันที่
27 มีนา เราก็เริ่มถ่ายทำวันที่ 27 มีนา 2550 ก็ไปถ่ายที่สิงคโปร์ที่แรก แล้วก็ไล่ไป
ถ่ายที่ยุโรป...เราก็ไปเก็บภาพทุกแห่ง ก็ถ่ายทั้งหมด 8 เดือน ก็ได้ต้นฉบับกลับมา...
โชคดีของเราก็คือเราได้ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ของพระองค์ท่านค่อนข้างจะเยอะ
มาก แทบจะไล่ทุกแห่งเลยที่พระองค์ท่านเสด็จก็จะมีภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ แล้วเราก็
จะเอาภาพถ่ายฝีพระหัตถ์อันนั้นเนี่ยมาเทียบกับสถานที่อันนั้นในปัจจุบัน เป็นเรื่อง
ที่คนชอบก็คือเห็นภาพเก่าแล้วก็เห็นภาพใหม่เปรียบเทียบกันว่ามีความ
เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างกับสถานที่ นั้นก็จะเห็นจังหวัด คนก็จะชอบ ได้ภาพถ่าย
ฝีพระหัตถ์เฉพาะที่นอร์เวย์ก็ประมาณ 100 ภาพ เยอะมาก ได้มาจากหอสมุดกรม
พระยาดำรงราชานุภาพ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หลัก ๆ ก็จะได้จาก 2 แหล่งนี้ ก็
จะมีสมุดภาพเล่มหนึ่งซึ่งพระองค์พระราชทานภาพให้กับกรมพระยาดำรง ชื่อว่า
“ให้ดำรงครั้งไกลบ้าน” สมุดภาพก็จะเป็นรวบรวมภาพถ่ายทั้งหมดไล่ประเทศที่

พระองค์ท่านไป เล่มนั้นก็ถือเป็นเล่มที่เอามาใช้ค่อนข้างเยอะมาก เป็นไกดี้ในการทำงาน (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ทั้งนี้ในการถ่ายทำไม่ได้ใช้เทคนิคใด ๆ เป็นพิเศษ ดังที่นายพงษ์เมธี แสงฤทธิ์ กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า “ถ้าเกิดว่าคนที่หวักล้องที่พิเศษไปกว่านี้มันจะได้ภาพพิเศษกว่านี้ไหม ก็คงไม่ มันอยู่ที่คนที่ถ่าย มันอยู่ที่คนตีเรื่องบทบาท มันอยู่ที่จากตัวหนังสือมาเป็นภาพ การอ่านก็เหมือนบางคนอ่านแฮร์รี่ พอร์ตเตอร์ จินตนาการแต่ละคนมันต่างกัน” (พงษ์เมธี แสงฤทธิ์, สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2552)

ในขั้นตอนการถ่ายทำ การตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกมุมภาพ ระยะเวลา เพื่อให้สอดคล้องต่อเนื่องของรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จ พระพุทธเจ้าหลวง” นั้น ขึ้นอยู่กับความคิดเห็น ประสบการณ์ส่วนบุคคล ความรู้ และทัศนคติของบุคลากรในทีมงานผลิต ซึ่งการเลือกเรื่องที่เกิดผลผลิตส่วนใหญ่จะเน้นสถานที่ที่เคยเสด็จหรือเคยประทับ สิ่งของที่เคยเป็นเครื่องราชูปโภค บุคคลที่เคยรับใช้ได้เบื้องพระยุคลบาท เนื่องจากภาพต่าง ๆ เหล่านี้ จะสามารถดึงดูดความสนใจ และความน่าติดตามในเรื่องราวรายการได้ดี และสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ในทุกระดับ

ผู้ที่เดินทางไปในการถ่ายทำรายการสารคดีหลัก ๆ จะประกอบด้วย ช่างภาพเคลื่อนไหว ช่างภาพนิ่ง ประสานงาน และผู้ควบคุมการผลิต ซึ่งในการบันทึกภาพ และเสียงนั้นทางทีมงานผลิตจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันก่อนออกกองถ่ายทำว่า เรื่องที่นำเสนอในตอนนี้นั้นบทรายการที่ครีเอทีฟเขียนมาเนื้อหาเพียงพอหรือไม่ รวมทั้งเรื่องภาพ หรือรายละเอียดภาพในการนำเสนอเรื่องราว ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็น หรือปรึกษากันเพื่อทำความเข้าใจในบทรายการร่วมกัน และกำหนดแนวทางในการทำงานที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทีมงานเห็นว่าเหมาะสมกับเนื้อหาที่นำเสนอได้ดีที่สุด เพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งทางความคิดเวลาออกกองถ่ายทำน้อยที่สุด

นอกจากนี้ในขณะที่ถ่ายทำ ช่างภาพจะทำการตรวจเช็คความพร้อมของอุปกรณ์ เช่น การทดสอบระบบกล้อง (Test) ก่อนบันทึกภาพจริง เป็นต้น และหลังการบันทึกภาพในแต่ละวัน ช่างภาพจะตรวจสอบความเรียบร้อยของภาพด้วยการดูเทปรายการซ้ำ (Replay) ภาพที่ถ่ายทำไปแล้วร่วมกันกับทีมงาน เพื่อพิจารณาและเสนอความคิดเห็นถึงความบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ที่สำคัญคือเน้นที่การถ่ายทำ เก็บบันทึกมาให้มากที่สุดเพราะไม่สามารถกลับไปแก้ไขได้เนื่องจากต้องถ่ายตามวัน และเวลาที่พระองค์ท่านเสด็จ

อย่างไรก็ตาม ในด้านปัญหาการบันทึกภาพ และเสียงของรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ที่พบส่วนใหญ่ นั้น คือ ปัญหาเรื่องการประสานงานการถ่ายทำ เนื่องจากต้องประสานกับทุกฝ่าย ทุกประเทศ และปัญหาการล่องเสียดังกล่าวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงปัญหาในการถ่ายทำที่พบว่า

หลัก ๆ เรื่องของงานที่เจอก็คือเรื่องของการประสานงานการถ่ายทำ เพราะว่าเราต้องประสานกับทุกฝ่าย ทุกประเทศ เนื่องจากว่าการทำงานมันต้องเดินหน้าวันต่อวัน การเดินทางของพระองค์ท่านก็คือไล่วันต่อวัน หน้าที่เราคือต้องเดินทางตามพระองค์ท่าน พระองค์ท่านใช้เรือเหมาลำในการเดินทางเป็นพาหนะ หน้าของเราคือไล่ตามพระองค์ท่านไม่ว่าจะเป็นรถบัส รถเมล์ ต่อเรือ ต่อรถไฟ เพื่อให้ทันพระองค์ท่านตามกำหนดการวันต่อวัน ก็ถือว่าไปทุกที่ค่อนข้างจะซีเรียส เนื่องจากว่าเราอยากได้บรรยากาศ สภาพแวดล้อม ซึ่งการถ่ายทำตรงกับวันเนี่ยมันได้อีกอย่างหนึ่งก็คือว่า มันจะตรงในหนังสือเกือบทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่ท่านเห็นมันก็ช่วย คือจิ้งหะนั้น ดอกไม้ ดอกไม้สีแดง สีเขียว ภูเขา บรรยากาศ มีหมอก มีเมฆ ก็คือใช่ เห็นพระอาทิตย์เที่ยงคืนวันนี้มันก็เห็นเพราะเรา ๆ ไปถ่าย มันก็ได้บรรยากาศยังงั้นอยู่แล้ว ก็เป็นข้อดี (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

นายวงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี กล่าวถึงปัญหาในการถ่ายทำอีกปัญหาหนึ่งที่พบว่าเป็นปัญหาของการเกิดความเสียหายของกล้องที่ใช้ในการถ่ายทำ

กล้องเสีย เนี่ยเป็นเคสพื้นฐานนะผมว่า แต่ว่ากล้องเนี่ยคือเราแก้ปัญหายอยู่แล้ว คือเราพกไป 3 ตัว ก็คือพกแบบแฮนด์เฮลด์ (hand held) ไปด้วย ส่วนใหญ่เนี่ยเวลาเดินทางบ่อย ๆ เนี่ย เดินทางเป็นเดือน เดินทางเป็น 50 วันเนี่ยมันมีโอกาสที่จะเสีย และอีกอย่างหนึ่งคือสภาพอากาศที่โน่นเนี่ยมันเย็น และเวลากลับมาถึงโรงแรมเนี่ยกล้องจะต้องถูกเก็บอย่างดีจะไม่สามารถที่แบบไปวางทิ้งได้ มันต้องเช็ดทุกวัน ต้องแบบรักษาความสะอาดเพราะว่ามันเป็นฝ้าย่าย เป็นอะไหล่ง่าย มันมีปัญหาบ่อยครับ (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

ส่วนปัญหาด้านภาพนั้น จากการศึกษาค้นคว้า ในการถ่ายทำรายการนั้น แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องคุณภาพของภาพ เนื่องจากส่วนใหญ่ต้องการให้ภาพเป็นไปตามธรรมชาติ ตามกระบวนการของการเสด็จมากที่สุด ซึ่งช่างภาพจะเป็นผู้พิจารณา และป้องกันปัญหาต่าง ๆ ด้าน

ภาพเป็นหลักระดับหนึ่ง รวมถึงการเก็บบันทึกภาพมาเป็นจำนวนมาก เพียงพอต่อความต้องการในการตัดต่อลำดับภาพเป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนการบันทึกภาพและเสียงนั้นขึ้นอยู่กับวันและระยะเวลาที่มีอยู่จำกัด และสถานการณ์ หรือสถานที่ในการถ่ายทำเนื้อหา ที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทีมงานผู้ผลิต “การทำงานเป็นทีม” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการผลิต ในการแก้ไขปัญหาแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ อย่างมาก หากมีผลิตมีความเข้าใจในเรื่องที่น่าเสนอ และมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน จะทำให้ผลงานที่ปรากฏออกมาในเนื้อหารายการมีความน่าสนใจ

- การสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ทีมงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบหลัก ๆ คือ ศรีเอทีพี-ข้อมูล ซึ่งนอกจากจะทำการเขียนบทรายการแล้ว ในขั้นตอนการผลิตนี้จะทำหน้าที่ อธิบาย และสรุปเนื้อหาบทรายการในแต่ละฉากแก่ผู้ร่วมรายการที่เป็นแหล่งข้อมูลให้เกิดความเข้าใจ และสามารถสื่อสารเนื้อหาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ และชัดเจน รวมทั้งเป็นผู้กำกับต้องคอยพิจารณา คอยฟังกำกับบทรายการในขณะถ่ายทำว่า เหมาะสม ชัดเจนเป็นไปตามบทรายการ และแนวทางรายการที่ประชุมกันก่อนออกกองถ่ายทำหรือไม่ด้วย

การติดต่อประสานงานเพื่อขอความร่วมมือในการถ่ายทำจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในเนื้อหาหรือเป็นผู้ที่เคยรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวไว้ว่า “เราประสานในพื้นที่มาก่อนทุกอย่าง แต่บางแห่งก็ไม่คาดหวังว่าจะได้ก็หลาย บางเรื่องที่ไม่คิดว่าจะได้ถ่ายก็มี เตรียมของ เตรียมคนไว้ให้ก็มี” (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ปัญหาที่พบอีกอย่างของการถ่ายทำเป็นเรื่องของการใช้ภาษา แต่ได้รับการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเรื่องนี้โดยมีเจ้าหน้าที่สถานทูตทำการติดต่อประสานงานให้ ดังที่นายวงษ์เมธี วงศ์รินทรามณี กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า

โดยปกติถ้าอย่างไกลบ้านจะไม่ค่อยมีปัญหา จะมีบ้างเรื่องภาษานิด ๆ หน่อย ๆ โดยเฉพาะประเทศที่เขาไม่นิยมใช้ภาษาอังกฤษอย่างอิตาลีใช้น้อย ฉะนั้นเนี่ยก็ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยใช้ล่ามบ้างในเมืองนะครับ แต่ก็ดีครับทุกแหล่งข้อมูลก็จะพยายามพูดภาษาอังกฤษเหมือนฝรั่งมาบ้านเรา พ่อแม่เราพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ก็เหมือนกัน แต่ก็พยายามสื่อสารเหมือนกัน ก็เหมือนกันเวลาเราไปเขาก็พยายามจะสื่อสารกับเรา แต่ว่าเขาพูดไม่ได้เขาก็ช่วยเต็มที่ แต่เราก็แก้ปัญหาโดยใช้ล่ามหรือบางทีก็ใช้เจ้าหน้าที่สถานทูตให้ความช่วยเหลือเรื่องต่าง ๆ จริง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโรงแรมทุก

สถานที่ ทุกโรงแรมเลยโดยเฉพาะอิตาลีก็จะใช้เจ้าหน้าที่ทูตอยู่แล้วให้เขาออกจดหมายส่งไปถึงโดยตรงทุกโรงแรมที่พระองค์ประทับ คราวนี้เนี่ยมันก็จะได้หลักฐานเยอะเพราะเนื่องจากว่าเราไปในนามของสถานทูต มันจะต่างกับเราเดินเข้าไปเองหรือว่าติดต่อเอง (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

ในช่วงของกระบวนการถ่ายทำในต่างประเทศยังพบปัญหาระหว่างการถ่าย และถือเป็นเรื่อง "เรื่องอัศจรรย์" ที่เกิดขึ้นระหว่างการถ่ายทำ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่า

ประเทศแรกที่เราไปคือเมืองเนเปิลส์หรือนาโปลี (Naples, Napoli) ในอิตาลี ตอนนั้นพระองค์ท่านขึ้นฝั่งไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานสัตว์น้ำ ซึ่งเราก็ไปเจอแล้วก็สามารถถ่ายทำได้ตรงวัน..ส่วนตอนกลางคืนท่านไปทอดพระเนตรโอเปร่า ซึ่งท่านทรงเขียนบรรยายว่าเป็นสถานที่ที่อยู่ชั้นใต้ดิน เป็นตึกโดม ซึ่งตอนทำข้อมูลนั้นเราหาไม่เจอ หารังไรก็หาไม่เจอ จนน้อง ๆ ทีมงานของผมเขาบังเอิญเดินไปเจอร้านอาหารแห่งหนึ่งมีชื่อเดียวกับโรงละครนี้พอดี ก็เลยไปถามเขาว่า คุณเคยรู้จักโรงละครชื่อเดียวกันนี้ไหม เขาก็บอกว่า รู้สิ อยู่ใต้ดินนี้แหละ คือมันเป็นร้านอาหารแต่ตัวโรงละครอยู่ชั้นใต้ดินแล้วก็ได้เปลี่ยนตัวเจ้าของมาถึง 4 รุ่นแล้ว และเรื่องบังเอิญมาก ๆ ก็คือ ตอนเราไปนั้นเจ้าของร้านคนใหม่อยู่ที่ร้านพอดี ทั้งๆที่ไม่ได้เข้ามาในร้านหลายเดือนแล้ว เจ้าของบอกว่าตั้งแต่ชื่อมาก็ไม่เคยเปิดดูข้างล่างเลย 40 กว่าปีมาแล้ว เขาก็ถามเราว่าอยากลงไปไหมจะเปิดให้ดู เพราะเป็นวันเดียวกับที่พระองค์เสด็จฯ มาพอดี (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ในการเดินทางไปถ่ายทำในแต่ละประเทศได้รับความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างมาก ทุกประเทศให้เกียรติในการถ่ายทำเนื่องจากเป็นงานรัชกาลที่ 5 ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่า

เนื่องจากความสัมพันธ์ของราชวงศ์ไทยกับนอร์เวย์ค่อนข้างดีมาก เขาก็จัดให้เราไปถ่ายในพระราชวังซึ่งกษัตริย์องค์ปัจจุบันของเขาประทับอยู่ โดยท่านจะอยู่ปีกขวา ส่วนทางปีกซ้ายให้แขกพัก พวกเราก็ได้ไปถ่ายทำทางตึกปีกซ้ายในวันที่ท่านยังทรงประทับทางตึกปีกขวา ได้ถ่ายในห้องบรรทมของรัชกาลที่ 5 ที่เคยบรรทมเมื่อ 100 ปีก่อน และที่พิเศษก็คือห้องนั้นเป็นห้องเดียวกันกับในหลวงรัชกาลที่ 9 เคยมาประทับด้วย เราได้เห็นข้าวของต่าง ๆ ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงให้ไว้วางอยู่บนโต๊ะทำงานของที่นั่งด้วย (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

สิ่งสำคัญที่สุดในการเดินทางไปถ่ายทำที่ทีมงานได้พบคือการได้เห็นพระอาทิตย์เที่ยงคืนตรงวันกับที่พระองค์เสด็จ และพบชาวต่างชาติ 2 คนตามรอยเสด็จพระองค์เช่นกันที่ประเทศนอร์เวย์ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่

ไฮไลต์ที่สุดก็คือพระอาทิตย์เที่ยงคืน เพราะเราอยากให้เห็นพระอาทิตย์เที่ยงคืนด้วย แล้วก็นับว่าโชคดีมาก ๆ เพราะวันที่ไปถ่ายซึ่งตรงกับวันที่พระองค์ท่านเคยถ่ายรูปไว้บนเรือคือ 13 กรกฎาคม เราก็ได้เห็นพระอาทิตย์เที่ยงคืนพอดี และในช่วงเช้าของวันที่ 14 กรกฎาคม พระองค์ท่านก็ทรงปิ่นเขาเพื่อมาเยือนทอดพระเนตรอีก เราก็ต้องปิ่นเขาด้วย เพื่อทำการย้อนถ่ายขึ้นมา ซึ่งหนทางมันจะชันมาก ไม่รู้ที่ท่านขึ้นมาได้อย่างไร แต่ในหนังสือจะบันทึกว่าต้องใช้คนแบกพระองค์ท่านขึ้นมาเพราะช่วงปลาย ๆ ทางมันจะชันมาก พอไปถึงยอดเขาเราก็นั่งพักเหนื่อยกันก็เห็นมีฝรั่ง 2 คนเดินถือหนังสือไกลบ้านเป็นภาษาเยอรมันเข้ามาก็เลยได้คุยกัน พอรู้ว่าเรามาจากเมืองไทย เขาก็บอกว่า เอ้า ยูรู้ไหมว่าวันนี้แหละ คิงของยูเคยมาที่นี่ ดังนั้น พวกเขาจึงเดินทางตามเส้นทางไปเหมือนกัน ซึ่งผมก็ประทับใจมาก และเรื่องน่าอัศจรรย์อีกอย่างในนอร์เวย์คือ ตอนนั้นท่านได้ลงเรือล่องในทะเลสาบตอนเช้าด้วย ซึ่งเราก็ได้ติดต่อเรือมาลำหนึ่งเพื่อจะล่องทะเลสาบเหมือนกัน แต่ปรากฏว่าเรือลำนั้นกลับเป็นลำเดียวกับที่พระองค์ท่านใช้ล่องเมื่อ 100 ปีก่อน เรือลำเดียวกัน วัน และสถานที่เดียวกัน (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ในกระบวนการถ่ายทำแม้ว่าทางทีมงานจะพบปัญหาในเรื่องของกล้องเสีย ภาษาที่ใช้ แต่ก็สามารถแก้ไขปัญหาไปได้อย่างทันท่วงที่ทำให้การถ่ายทำราบรื่น และยังมีเรื่องอัศจรรย์มากมายที่เกิดขึ้นในระหว่างการถ่ายทำ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการถ่ายทำที่สร้างความตื่นเต้น ตกใจ และประทับใจต่อทีมงานเป็นอย่างมาก คือ มีผู้หญิงชาวนอร์เวย์รับฟังวิทยุว่ามีทีมงานมาถ่ายทำรายการเกี่ยวกับรัชกาลที่ 5 จึงนำสมุดโน้ตที่มีลายพระหัตถ์มาดักกรอทีมงานที่ทำเรือ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า

พอผู้ประสานงานเขาโทรศัพท์ไปให้สัมภาษณ์รายการวิทยุว่าตอนนี้กำลังพาทีมงานจากประเทศไทยมาถ่ายทำเส้นทางที่รัชกาลที่ 5 เคยมาเมื่อ 100 ปีก่อน และยังเป็นวันเดียวกันอีกด้วย ก็ปรากฏว่าเมื่อเราใกล้ถึงฝั่งก็มีผู้หญิงคนหนึ่งเขาฟังวิทยุอยู่ แล้วบังเอิญเขาเป็นหลานของเจ้าของโรงแรมที่พระองค์ท่านเคยไปเสวยอาหารว่างตอนขึ้นฝั่ง ผู้หญิงคนนี้ก็เลยนึกได้ว่าในตู้เซฟบ้านเขามีลายพระหัตถ์ของพระองค์ท่านอยู่ในสมุดโน้ต เขาก็เลยไปเอาสมุดเล่มนี้แล้วรีบขับรถมาดักกรอตรงท่าเรือ พอเรา

มาถึงเขาก็เอาสมุดโน้ตมาให้ดู มันมหัศจรรย์มากครับ เพราะในนั้นก็จะมีลายพระหัตถ์ของใครต่อใครที่ตามเสด็จ ข้อดีของเมืองนอกก็คือ เขาจะเก็บเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ไว้เยอะมาก (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะงานการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น ต้องอาศัยความรวดเร็วในการถ่ายทำซึ่งต้องถ่ายทำให้ทันตามระยะเวลา รวมถึงความร่วมมือกันทั้งจากในทีมงานผู้ผลิตเอง และจากบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการผลิต และขั้นตอนการผลิต ดังนั้นกว่าจะเป็นผลงานที่ดีมีคุณภาพพร้อมที่จะนำออกอากาศสู่สายตาสาธารณชนนั้นต้องผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย ซึ่งขั้นตอนหลังการผลิต ถือเป็นขั้นตอนการกลั่นกรองผลงานขั้นสุดท้ายที่มีความสำคัญยิ่ง ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

3. ขั้นตอนหลังการผลิต (Post Production)

- การจัดหาผู้สนับสนุนรายการ

หลังจากการดำเนินการถ่ายทำที่ต่างประเทศเรียบร้อยแล้ว จึงทำการติดต่อลำดับภาพและนำรายการสารคดีไปเสนอสถานีโทรทัศน์หลายช่อง มีบางสถานีที่สนใจแต่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้เนื่องด้วยไม่มีเวลาออกอากาศที่เหมาะสม ประจวบกับที่มีภารกิจก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ที่วีสาราณะ ที่เป็นสถานีโทรทัศน์เพื่อประชาชนจึงได้รับการตอบรับ และเข้าร่วมโครงการ ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า

วันที่ไปถ่ายก็ยังไม่รู้ว่าออกอากาศช่องไหน ยังไม่รู้ว่ารูปแบบรายการจะออกมาอย่างไร ยังไม่รู้ว่าใครจะเป็นสปอนเซอร์ แต่รู้ว่าเรามีเครดิตในมือคือภาพทั้งหมดถ่ายทำตามวัน เวลา ที่พระองค์เสด็จเมื่อ 100 ปี พอกลับมาเราก็คุยกับสถานีโทรทัศน์หลายช่องเหมือนกัน คุยทั้งช่องต่าง ๆ ว่ามีความเป็นไปได้ไหม สนใจไหมที่จะออกอากาศ มันก็มี สุดท้ายก็จังหวะที่ว่าเกิดมีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ขึ้นมา คือ สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ที่วีสาราณะ Thai PBS ก็มีโอกาสได้เข้าไปนำเสนอกับทางบอร์ดเขาก็สนใจมาก สนใจเสร็จเขาก็จับมือว่าอย่าไปไหน ขอให้อยู่ที่นี้ เรื่องของเขาก็ให้ช่องทางออกอากาศ (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

- การแก้ไขเพิ่มเติมบทรายการ

ภายหลังจากการถ่ายทำรายการเสร็จสิ้นลง ก็จะเริ่มดำเนินงานในส่วนการแก้ไขเพิ่มเติมบทรายการ กล่าวคือ อาจจะมีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือตัดทอนบทรายการบางฉากบางส่วนที่เห็นว่าจะทำให้เนื้อหารายการมีความน่าสนใจและสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งในขั้นตอนการ

แก้ไขเพิ่มเติมบทรายการนี้ จะมีที่มงานที่ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยกันพิจารณาในส่วนของคุณถูกต้องของเนื้อหา และภาษา มีชื่อว่า “คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย” ได้ปรึกษาหารือร่วมกันโดยจะพิจารณาประกอบกับงานด้านภาพที่บันทึกเทปมาของช่างภาพด้วย ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการระบุทั้งภาพ และเสียงที่ละเอียดมากขึ้น ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล ได้กล่าวถึงการแก้ไขเพิ่มเติมบทรายการว่า

ทางกลีกรเขาก็กุญคุยกับจุฬาฯ ว่าโปรเจคทางอธิการจุฬาฯ เขาก็รู้สึกดีมากที่มีโปรเจคนี้ ก็ตั้งคณะกรรมการวิชาการขึ้นมาชุดหนึ่งประมาณ 7-8 ท่าน หน้าที่เราคือต้องไปประชุมกับทางกรรมการวิชาการทุกครั้ง เอบาทที่เราทำทั้งหมดส่งให้กรรมการดู คำราชาศัพท์ ความถูกต้องของข้อมูล ในแง่ของวิชาการ ช่วยดูให้ว่าควรจะเติมส่วนนี้ เรื่องนี้ควรจะไปพูดคุยกับใครเพิ่มเติม เนื้อหาส่วนนี้ควรจะปรับยังไงควรจะเพิ่มส่วนไหน ราชาศัพท์คำนี้ใช้ถูกไหม ทางกรรมการวิชาการจะช่วยให้เยอะมาก (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุนนาค กล่าวถึงการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา รายการว่าควรนำเสนอความเป็นจริง เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดของข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ว่า

เราต้องทำคือในลักษณะที่ว่าต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงเพราะว่าสิ่งที่ เป็นความจริงก็คือความจริงวันยังค่ำ เราไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นแบบที่ว่าเห็นท่านเป็น มิราเคิล สิ่งต่าง ๆ ที่ท่านทรงเขียนมา หรือที่ท่านทรงประพฤติปฏิบัติมันคือสิ่งที่ดีอยู่แล้ว มันเปิดเผยอยู่แล้วว่าพระองค์ท่านเป็นยังไง...คือจุฬาฯ ตั้งคณะกรรมการขึ้น ชุดหนึ่งเป็นคณะกรรมการที่จะตรวจเนื้อหาสาระ คนที่มาช่วยงานก็มาจากเป็น กรรมการที่ทำงานด้วยกันกับเรา...ทั้งด้านของเนื้อหาสาระ ทั้งด้านของภาษา เพื่อที่จะให้ออกมาเป็นงานที่งดงามบนความถูกต้องทั้งในแง่ของเนื้อหาทาง ประวัติศาสตร์ แง่ของข้อเท็จจริง แล้วก็แง่ของภาษาการนำเสนอที่ดีไม่ใช่มากเกินไป (ปิยนาด บุนนาค, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552)

นอกจากนี้นายเถกิง สมทรัพย์ ยังกล่าวถึงการเพิ่มเติมบทรายการสารคดี โดยการเพิ่ม ส่วนวิเคราะห์ท้ายรายการเพื่อให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้ชม ว่า

คือของเดิม ทางบริษัทได้ผลิตในแนวที่ว่าตามรอยเสด็จ วันต่อวัน แล้วก็ถ่ายทำตาม วันจริง เวลาจริง ยึดพระราชนิพนธ์ไกลบ้านเป็นหลัก ทีนี้พอเข้ามาที่ทีวีไทยเราก็ให้ ใจทย์เพิ่มขึ้นว่าจะต้องมีการวิเคราะห์ ว่าการที่พระองค์ท่านเสด็จไปยุโรปมันมีเรื่อง

ของการเมืองระหว่างประเทศด้วย ให้ใสมุมมองทางด้านการเมืองเข้ามา ให้มีการวิเคราะห์ทางด้านประวัติศาสตร์เพิ่มเติม ไกลบ้านจึงออกมาในลักษณะที่เป็นการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ (เถิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

นอกจากการตรวจความถูกต้องของเนื้อหา และภาษาแล้ว ยังมีการเพิ่มเติมบทรายการสารคดีจากเดิมที่มีเพียง 26 ตอน เพิ่มเป็น 52 ตอนโดยเพิ่มบทสนทนา และสัมภาษณ์วิทยากรผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของแต่ละตอนโดยเฉพาะมาวิเคราะห์ท้ายรายการ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและให้ความรู้แก่ผู้ชมมากขึ้น

- การตัดต่อภาพและเสียง

จากลักษณะของขั้นตอนการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ภายหลังจากการเดินทางไปเก็บภาพจากทุกสถานที่ตามวัน เวลา สถานที่ตามพระราชนิพนธ์ เมื่อถ่ายทำรายการเสร็จ ครีเอทีฟ-ข้อมูล และช่างภาพ จะทำการตรวจเช็คภาพ และจัดบันทึก ลำดับภาพ (Shot List) บันทึกเป็นรหัสเวลาการถ่ายทำ (Time Code) ในการบันทึกภาพนั้น ๆ เพื่อส่งให้ ครีเอทีฟ-ตัดต่อ ทำการตัดต่อภาพ และเสียงตามลำดับภาพ และตามบทรายการที่ครีเอทีฟ-ข้อมูลเขียนไว้ในขั้นก่อนการผลิต โดยใช้เครื่องตัดต่อด้วยระบบคอมพิวเตอร์ คือ ตัดต่อด้วยโปรแกรม Premier ด้วย Personal Computer (PC) ในสำนักงานทั่วไป งานด้านภาพของรายการนั้น จึงไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนัก เพราะทางทีมงานบันทึกภาพได้เป็นจำนวนมากเพียงพอต่อความต้องการจากสถานที่ต่าง ๆ ที่เดินทางไปถ่ายทำ

จากนั้นจึงมีการประชุมทีมงานภายใน เพื่อดูผลงาน โดยมีผู้ควบคุมการผลิต และผู้ช่วยผู้ควบคุมการผลิตร่วมพิจารณา และปรึกษารื้อกันถึงความสมบูรณ์ของภาพ และความเหมาะสมบทรายการเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมอีกครั้ง

เมื่อปรับปรุงแก้ไขผลงานเสร็จแล้ว ผู้ช่วยผู้ควบคุมการผลิต จะเป็นผู้พิจารณาภาพรวมทั้งหมดอีกครั้ง โดยการปรึกษารื้อร่วมกันกับทีมโปรดักชั่น อาทิ ครีเอทีฟ-ข้อมูล ครีเอทีฟ-ตัดต่อ และกราฟฟิค เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการกำหนดถึงงานด้านกราฟฟิค ในการทำภาพพิเศษ Special Effect ต่าง ๆ เช่น กราฟฟิคชื่อรายการ กราฟฟิคในฉากแนะนำผู้ร่วมรายการ ฉากขึ้นชื่อแนะนำสถานที่ ไต่เต้ลรายการ รวมทั้งกำหนดโทนสี (Mood & Tone) ของรายการในตอนนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับเนื้อหาแต่ละตอนที่นำเสนอ ตัวอย่างเช่น ชื่อรายการ จะเน้นการใช้สีกราฟฟิคเป็นโทนซีเปีย กราฟฟิครูปใบไม้เคลื่อนไหวนามแนวครึ่งวงกลมประกอบกับฟองสบู่เพื่อให้ดูมีการเคลื่อนไหวน่าสนใจ กราฟฟิคลักษณะเดียวกันตรงชื่อของแต่ละตอน กราฟฟิคแนะนำผู้ร่วมรายการ ดูสีสันสวยงามกลมกลืนกับเนื้อหารายการเป็นอย่างมาก รวมถึงกราฟฟิคภาพประกอบที่เป็น

ภาพถ่ายผีพระหัตถ์ รวมทั้งเพลงประกอบในรายการที่เป็นเพลงบรรเลงของวงออเคสตรา ซิมโฟนี เป็นต้น เพื่อเป็นการเพิ่มสีสัน ให้บรรยากาศ และอารมณ์ของเนื้อหารายการ

โปรแกรมด้านงานกราฟิกที่ใช้ในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” คือ โปรแกรมด้านงานภาพ Illustrator โปรแกรม Photoshop เป็นต้น เมื่อเสร็จงานส่วนกราฟิก ก็จะนำส่งฉากที่ทำเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ให้กับทางครีเอทีฟ-ตัดต่อ เพื่อจัดเรียงเรียงภาพ และเสียงตามบทรายการที่สมบูรณ์แล้วอีกครั้ง

จากนั้นก่อนการออกอากาศ ผู้ควบคุมการผลิต และผู้ช่วยผู้ควบคุมการผลิต จะทำการตรวจดูคุณภาพของผลงานที่ผลิตเสร็จแล้วอีกครั้ง ซึ่งก่อนนำส่งเทป เจ้าหน้าที่ประสานงานก็จะทำการเซ็นเซอร์ด้านการสะกดไต่เต็ลรายการ รายชื่อสปอนเซอร์สนับสนุนรายการ อีกครั้งหนึ่ง ก่อนส่งเทปให้ทางกองเซ็นเซอร์ สถานีโทรทัศน์ ทวีไทย ทวีสารธารณะ เพื่อออกอากาศสู่สาธารณชน

ในขั้นตอนของการตัดต่อ และลำดับภาพได้มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการผลิต และในส่วนของเพลงประกอบรายการสารคดีด้วย ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่

การใช้เทคโนโลยีอยู่ในช่วงของ Post Production ถ่ายทำเสร็จแล้ว อยู่ในช่วงของการตัดต่อ เรื่องของการตัดต่อนี้ก็เป็นอีกกระบวนการหนึ่ง สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ยอยากจะพูดก็คือ ในเรื่องของเพลงประกอบสารคดีซึ่งมีความสำคัญมากเราก็ใช้วงออเคสตรา ซิมโฟนีคือ Thailand Philharmonic Orchestra ของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ ที่มหิดล ก็ถือว่าเป็นสารคดีชุดแรกของประเทศไทยที่ใช้ วงออเคสตรา จ้างในการทำทั้งหมด คิดเพลง ประกอบเพลง เพื่อเพลงได้อารมณ์ตามบรรยากาศทั้งหมด ก็ถือว่าเป็นการลงทุนสารคดี เป็นโปรเจกต์แรกที่กล้าหาญที่ใช้ออเคสตรา คนบรรเลงตั้ง 80 คน ซึ่งใช้กับหนังใหญ่เท่านั้น และเป็นหนังใหญ่เมืองนอก หนังใหญ่เมืองไทยยังไม่ทำขนาดนี้ (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

- การประเมินคุณภาพรายการ

ในขั้นตอนการประเมินคุณภาพรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” นั้น จากการศึกษาพบว่าเนื่องจากนำเสนอออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ทวีไทย ทวีสารธารณะซึ่งเป็นสถานีโทรทัศน์เพื่อประชาชนจึงไม่สามารถวัดความนิยม (Rating) อย่างเป็นทางการโดยการวิจัยสำรวจความนิยมจากผู้ชมรายการสารคดีได้ ทำได้เพียงการประเมินคุณภาพรายการอย่างไม่เป็นทางการ คือ การประเมินจากจำนวนไปรษณียบัตรจดหมาย การแสดงความคิดเห็นในเว็บบอร์ดของบริษัท อีเมล (Email) โทรศัพท์ เอสเอ็มเอส (SMS) ที่มีเข้ามา หรือโทรเข้ามาติชมรายการ หรือเสนอแนะเรื่องที่จะผลิตให้แก่ทีมงาน ซึ่งจาก

การศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชื่นชม และชื่นชอบการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” ของทีมงาน โดยมีการชื่นชมเสนอแนะในเรื่องของพิธีกรผู้ดำเนินรายการ ทีมงานก็มีการนำมาพิจารณา นายวงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า

มีฟีดแบค (Feedback) คนดูมา ส่วนใหญ่มันจะเป็นเรื่องล่าสุดมันมีเรื่องพิธีกร มันเป็นเรื่องรสนิยมของแต่ละคน คือถ้าถามว่าพิธีกรที่เราใช้อยู่เราค่อนข้างภูมิใจค่อนข้างโอเค ไม่มีเนาะจะปรับปรุงอะไรดี เพราะเราเป็นคนทำ เราก็อยากทำให้ดีที่สุด ฟีดแบค ส่วนใหญ่จะเป็นในแง่บวก คือส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นเพราะงาน ร. 5 ด้วย ทุกคนก็รู้สึกชื่นชมแล้วก็บูชาพระองค์ท่านอยู่แล้ว (วงษ์เมธี วงศ์รินทราเมธี, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2552)

การประเมินที่สามารถบอกถึงควมมีคุณภาพของรายการสารคดีอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ การได้รับรางวัลที่เป็นเครื่องรับประกันควมมีคุณภาพและประสิทธิภาพของรายการ และทีมงานผู้ผลิต ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่่า “ได้รับ 2 รางวัล รางวัลหนึ่งก็คือ รางวัลโทรทัศน์ทองคำ ของมูลนิธิจ่านง รังสิกุล กับอีกรางวัลคือรางวัลสื่อมวลชนดีเด่น ของสมาคมสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย” (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

รายการสารคดีชุดนี้ประสบความสำเร็จมาจากเหตุผลหลายประการ คือ ประชาชนชาวไทย และชาวต่างชาติมีความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธารัชกาลที่ 5 ทั้งยังเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทย-กัมพูชา เรื่องเขาพระวิหาร และเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เริ่มเกิดควมไม่มั่นคง โดยรายการได้รับการตอบรับที่ดีเป็นคำชมจากเชื้อพระวงศ์ของพระองค์ คำชมจากผู้สนับสนุนรายการ และคำชมจากผู้ชมจำนวนมาก ดังที่นายธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล กล่าวว่่า

เราก็มีการวิเคราะห์กันว่่าทำไมงาน 100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงได้รับความนิยมค่อนข้างมาก อย่างแรกก็คือมีคนนับถือรัชกาลที่ 5 เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว อย่างที่ 2 คือจังหวะมันเหมาะมากกับเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงนั้น คือเรื่องเขาพระวิหาร เรื่องการเสียดินแดน อย่างที่ 3 ก็คือ เรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์เพราะช่วงที่ผ่านมาก็สั่นคลอน แล้วพอมีรายการนี้ขึ้นมา ก็เหมือนยกสถาบันให้มีบทบาทมากขึ้น (ธวัชชัย กฤติยาภิชาติกุล, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2552)

นอกจากนี้ นายเถกิง สมทรัพย์ ยังกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวที่มีลักษณะเดียวกันว่า การวัดแบบปริมาณเราก็พบว่าประชาชนจำนวนมากได้ติดตามสารคดีนี้มากกว่าสารคดีแนวเดียวกันของช่องอื่น ๆ เพราะว่าเราเอาเข้า Primetime แล้วก็เอา

ออกอากาศติดต่อกันหลายวัน ส่วนในกลุ่มอื่น ๆ ผู้ดูที่เป็นระดับปัญญาชนที่เป็นระดับนักเรียน นักศึกษาเนี่ย ก็ดูกันอย่างกว้างขวางแล้วก็มีคำชมมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการต่างประเทศ ในซีกของรัฐบาล หรือกระทั่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 5 เช่นลูกหลานท่าน ก็ชื่นชมว่าเป็นรายการที่ทำออกมาได้ดี แม้กระทั่งผู้ที่ออกเงินสนับสนุนอย่างธนาคารกสิกรไทยก็ชอบมาก จนกระทั่งกสิกรไทยก็ขอเป็นสปอนเซอร์ต่อในเสด็จประพาสต้น...เป็นช่วงที่มีกรณีพิพาทกับกัมพูชา เพราะฉะนั้นพอไกลบ้านออกมามันก็เลยได้บรรยากาศของชาตินิยม ก็เกิดเสียงฮือฮาขึ้น แล้วก็ทำให้ไกลบ้านโด่งดัง มีคนติดตาม แล้วก็ได้รับความสำเร็จ (เถกิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

จากการศึกษา ลักษณะการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” พบว่า เป็นการปฏิบัติงานที่ไม่มีกำหนดขอบเขตกฎเกณฑ์ และทำหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งงานที่ชัดเจน หนึ่งคนรับผิดชอบงานมากกว่าหนึ่งหน้าที่ ทีมงานส่วนใหญ่เป็นทีมงานที่มีประสบการณ์ในงานผลิตรายการที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ เน้นการทำงานเป็นทีม มีการประชุมทีมเพื่อปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันถือเป็นกุญแจสำคัญในทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่ศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูล การจัดทำตารางการถ่ายทำ การติดต่อประสานงานไปยังสถานที่ และสถานที่ต่าง ๆ การพิจารณาคุณภาพ การออกกองถ่ายทำ การตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องของเนื้อหา ภาษา การเพิ่มส่วนวิเคราะห์เข้าไปทำรายการ และการประชุมทีมเพื่อดูผลงานก่อนออกอากาศจริงร่วมกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลงานก่อนออกอากาศนั้นได้ผ่านกระบวนการทางความคิด และการทำงานที่ผ่านการกลั่นกรองที่พิถีพิถัน ทำให้ผลงานที่ปรากฏออกมามีความน่าสนใจ น่าประทับใจ และสร้างปรากฏการณ์ทางเลือกใหม่ให้กับคนดูทีวีที่มีต่อรายการสารคดีโทรทัศน์ด้านความรู้เชิงประวัติศาสตร์

รูปแบบการนำเสนอรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง”

สารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้านตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง” เป็นสารคดีที่สร้างจากพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” เป็นพระราชนิพนธ์ลายพระราชหัตถเลขา บันทึกประจำวันทำนองจดหมายเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปถึง 12 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2450 และพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล วิมลประภาวดี กรมขุนอุทัยเขตต์ตติยนาารี หรือ “สมเด็จหญิงน้อย” ผู้ซึ่งสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถในตำแหน่งเลขาธิการฝ่ายใน รวมจำนวน 43 ฉบับ ทรงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบพ่อเล่าให้ลูกสาวฟังถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งสภาพความเป็นอยู่ เรื่อง

บ้านเมืองเรื่องทั่วไป เรื่องท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางพระราชดำริ และพระราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ

สารคดีทำการถ่ายทำ และนำเสนอภาพการตามรอยพระยุคลบาทตามวัน เวลา และสถานที่ทุกแห่งที่พระองค์เคยเสด็จพระราชดำเนินเมื่อ 100 ปีก่อน ไล่เรียงตามวัน และเวลาในพระราชหัตถเลขาอย่างละเอียด นับตั้งแต่วันที่เสด็จพระราชดำเนินออกจากตำราชวรดิฐในวันที่ 27 มีนาคม พุทธศักราช 2450 จนกระทั่งเสด็จนิวัตพระนครในวันที่ 6 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2450 โดยนำเสนอภาพความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขา “ไกลบ้าน”

ส่วนทำรายการสารคดีเป็นช่วงสนทนาและสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องของประวัติศาสตร์หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องของต่อเนื้อเรื่องที่นำเสนอ มาวิเคราะห์เนื้อหา รายการและให้ความรู้ จำนวนทั้งหมด 52 ตอน ความยาว 45 นาที ซึ่งเป็นสารคดีที่มีความสมบูรณ์ทั้งแก่นสาระและรายละเอียดของเหตุการณ์ รวมทั้งมีภาพ เสียงและดนตรีประกอบที่ไพเราะบรรเลงโดยวงออเครสตรา ช่วยให้สามารถถ่ายทอดเบื้องหน้าเบื้องหลังของการเสด็จประพาสยุโรปได้อย่างน่าสนใจ และสร้างความประทับใจแก่ผู้ชมเป็นอย่างมาก

นายเถลิง สมทรัพย์ กล่าวถึงรูปแบบการนำเสนอรายการสารคดีว่าเป็นการนำเสนอโดยการถ่ายทอดเนื้อหาตามวัน เวลา และสถานที่ ทั้งยังนำเสนอส่วนทำรายการโดยการวิเคราะห์ให้ข้อมูลความรู้ทำรายการจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้วย

คือของเดิม ทางบริษัทได้ผลิตในแนวที่ว่าตามรอยเสด็จ วันต่อวัน แล้วก็ทำตามตามวันจริง เวลาจริง ยึดพระราชนิพนธ์ไกลบ้านเป็นหลัก ที่นี้พอเข้ามาที่ทีวีไทยเราก็ให้โจทย์เพิ่มขึ้นว่าจะต้องมีการวิเคราะห์ ว่าการที่พระองค์ท่านเสด็จไปยุโรปมันมีเรื่องของการเมืองระหว่างประเทศด้วย ให้ใส่มุมมองทางด้านการเมืองเข้ามา ให้มีการวิเคราะห์ทางด้านประวัติศาสตร์เพิ่มเติม ดังนั้นเนี่ยทางผู้ผลิตจึงได้เอาหนังสือไกลบ้านเป็นหลัก แล้วก็เอกสารอื่น ๆ เพิ่มเติมไปทำเพิ่มเข้ามาอีก มีการสัมภาษณ์ นักวิชาการ บุคคลต่าง ๆ ที่ศึกษาพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 5 ที่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเป็นมุมมองเพิ่มเติมว่าประเทศไทยสามารถที่จะรอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตกได้อย่างไร จากการเสด็จไปยังต่างประเทศ เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี เป็นการดำเนินกุลโอบบายทางการเมืองด้วย (เถลิง สมทรัพย์, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2552)

การบริหารการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ ชุด “100 ปี ไกลบ้าน ตามเสด็จพระพุทเจ้าหลวง” มีกระบวนการผลิตที่มีการศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูลเป็นอย่างดี และ

มากเพียงพอต่อความต้องการในการผลิต โดยยึดพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน และจดหมายเหตุไกลบ้านเป็นหลักของข้อมูลที่สำคัญ รวมถึงภาพเก่า ๆ ข่าว ข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีจากแหล่งข้อมูลในประเทศไทย และแหล่งข้อมูลหรือบุคคลในต่างประเทศ มีการดำเนินการถ่ายทำที่สามารถเก็บบันทึกภาพได้ตรงวัน เวลา และสถานที่ต่าง ๆ ตามที่พระองค์ท่านเสด็จ มีการติดต่อ ลำดับภาพ ลงเสียงประกอบที่พิเศษเพื่อเพิ่มอารมณ์ และบรรยากาศด้วยการบรรเลงเพลง โดยวงออเครสตรา ซิมโฟนี จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ของมหาวิทยาลัยมหิดล มีรูปแบบการนำเสนอรายการที่เป็นการถ่ายทอดความงดงามของสถานที่ต่าง ๆ เกร็ดความรู้ในแต่ละเรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ตามแต่ท้องถิ่นที่พระองค์ท่านเสด็จ พระราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ต่อบุคคล และสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการวิเคราะห์ทำรายการจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่นำเสนอแต่ละตอน